

תּוֹשָׁבֵי קֵשֶׁל
CHEŠVAN
KISLEV
רוֹשׁ חֹדֶשׁ

ROŠ CHODEŠ

VĚSTNÍK ŽIDOVSKÝCH NÁBOŽENSKÝCH OBCÍ
V ČESKÝCH ZEMÍCH A NA SLOVENSKU

Gustav Klimt: *Zámek Kammer u Atterského jezera III*, olej na plátně, 1910.
(K článku na stranách 10–11.)

ZASEDÁNÍ RADY FŽO V ČR

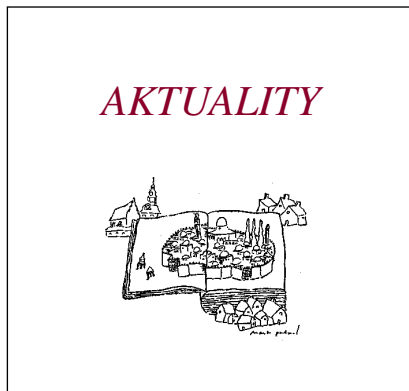
Ve středu 10. října se uskutečnila poslední schůze Rady FŽO, zvolené na období 2008–2012. Program sestával z devíti bodů: 1/ kontrola posledního zápisu z 18. 6. 2012; 2/ plnění rozpočtu FŽO za 1. pololetí 2012; 3/ návrh rozpočtu FŽO na rok 2013; 4/ úprava Statutu FŽO hlava I. čl. 2 podle rozhodnutí Rady FŽO z 18. 6. 2012; 5/ informace o schvalování zákona o majetkovém vyrovnání státu s církvemi; 6/ koordinace grantů Claims Conference; 7/ Revitalizace – informace o výběrovém řízení; 8/ stanovení termínu posledního zasedání Rady FŽO v tomto volebním období; 9/ různé. Schůzi řídil předseda FŽO Jiří Daniček.

V bodě 1/ bylo konstatováno, že návrhy a doporučení kandidátů směrem k ŽMP a NFOH byly těmito institucemi akceptovány.

2/ Plnění rozpočtu FŽO za 1. pololetí 2012. Podklady byly rozeslány členům rady předem, předseda konstatoval, že čerpání rozpočtu probíhá podle plánu. Na dotaz k položce ZTIS (židovský tiskový informační servis), zda je koncepce naplňována a jaká je návštěvnost, předsedající informoval, že zprávy jsou pravidelně doplňovány, zprávy i zdroje jsou původní, web je pravidelně kontrolován, návštěvnost se oproti konci minulého roku zvýšila dvojnásobně. ZTIS je sledován z jazykového i věcného hlediska. Čerpání rozpočtu za 1. pololetí 2012 poté vzala Rada FŽO na vědomí bez dalších připomínek.

3/ Návrh rozpočtu FŽO na rok 2013. Předložený rozpočet v celkové výši 156 155 000 Kč je členěn do šesti středisek: ústředí, *Roš chodeš*, ŽO a přidružené organizace, projekt oprav a údržby žid. památek, projekt Revitalizace židovských památek a rabinát FŽO. Vychází z praxe minulých let a kvalifikovaných odhadů pro rok 2013. Ústředí, rabinát a *Rch* jsou financovány z daru ŽMP (celkem 8 990 000 Kč), ostatní z grantů a jiných zdrojů. Rozhodující položkou navrženého rozpočtu je Revitalizace (121 110 000 Kč), kde 120 000 000 Kč představuje grant EU, přidělený prostřednictvím MK ČR. Návrh, aby se o rozpočtu na této schůzi nehlasovalo, nebyl schválen. Po diskuzi se o rozpočtu hlasovalo: **pro 29, proti 0, zdrželo se 7. Předložený rozpočet na rok 2013 byl schválen.**

4/ Úprava Statutu FŽO hlava I. čl. 2. Důvodem úpravy je snaha zajistit, aby FŽO, která podle zákona finančně ručí za transakce jednotlivých ŽO, byla včas informována zejména o tom, jakým způsobem jsou tyto transakce zajištěny. Návrh prezidia byl doplněn mírně upraveným protinávrhem usnesení: „Při hospodaření

s majetkem si počínají jednotlivé ŽO s péčí řádného hospodáře. V případě zástavy majetku ŽO je předseda ŽO povinen předem informovat Prezidium FŽO a vyžádat si jeho stanovisko. Informace ŽO musí v takovém případě obsahovat usnesení vedení ŽO, odůvodnění ručení, ekonomickou rozvahu a navržené záruky. V případě, že stanovisko prezidia bude negativní, je příslušná ŽO povinna znovu záměr projednat. O výsledku tohoto projednání je předseda příslušné ŽO povinen informovat neprodleně předsedu FŽO a tajemníka FŽO.“ O tomto protinávrhu se hlasovalo. **Pro bylo 36, proti 1, zdržel se 0. Usnesení bylo přijato.**

V rámci tohoto bodu bylo také doporučeno dalšího ustanovení, které mají jednotlivé ŽO projednat do 30. 3. 2013 a poskytnout FŽO své stanovisko: „Podmínkou členství ŽO ve FŽO a jejího zápisu do rejstříku církevních právních osob MK je vedení standardního účetnictví, audit účetnictví a předložení ročních uzávěrek a výroční zprávy FŽO, a to nejpozději do 30. 6. následujícího roku.“ **Pro bylo 33, proti 0, zdrželi se 2. Doporučení bylo přijato.**

5/ Informace o schvalování zákona o majetkovém vyrovnání státu s církvemi. Na návrhu zákona, který vznikl na základě dlouhodobých jednání, se shodli vláda ČR i zástupci církví a náboženských organizací. Zákon byl schválen Poslaneckou sněmovnou ČR, následně neschválen v Senátu a vrácen k opětovnému hlasování do Poslanecké sněmovny. V současné době není vzhledem k problémům uvnitř vládní koalice rozhodnuto, kdy a zda vůbec se bude znovu projednávat. Stanovisko FŽO: návrh je přijatelným řešením odluky církví od státu.

6/ Koordinace grantů Claims Conference. Prezidium se pověřuje, aby v součinnosti s ŽOP a TI a dalšími příjemci grantů dohodlo definitivní podobu administrování grantů v rámci FŽO. **Pro 29, proti 0, zdrželo se 0. Usnesení bylo přijato.**

7/ Revitalizace – informace o výběrovém řízení. Během prázdnin proběhlo výběrové řízení na architekta a grafika expozic, poslední větší výběrové řízení v rámci projektu bude do konce roku vypsané na realizaci expozic. Stavby s malými výjimkami probíhají podle harmonogramu, restaurátorské práce probíhají velmi uspokojivě. Audity MK ČR a MMR proběhly bez problémů.

8/ Stanovení termínu posledního zasedání Rady FŽO v tomto volebním období. Předseda FŽO poděkoval členům Rady a revizní komise FŽO za práci ve volebním období 2008–2012. Poslední letošní rada se uskuteční 18. 12. 2012. Bude to ustavující zasedání, svolané na základě volebních výsledků, na kterém bude zvoleno nové prezidium a nový předseda FŽO pro příští volební období 2012–2016.

9/ Různé. Předsedající informoval o žádosti Bejt Simcha, která se rozhodla transformovat z přidružené organizace na řádnou ŽO. Příslušné podklady byly předány FŽO a vyjádří se k nim RK FŽO. *jd*

VOLBY DO RADY FŽO

V roce 2012 se ve všech obcích uskutečňují volby do Rady FŽO a revizní komise FŽO na období 2012–2016. Volební klíč je jeden zástupce na sto členů židovské obce, nejvíce zástupců volí ŽO Praha (19). Přidružené organizace mají v radě po jednom zástupci, virilními členy jsou tajemník FŽO, vrchní zemský rabin a rabíni jednotlivých obcí (vždy jeden za každou ŽO). Zvolení zástupci se sejdou na ustavující schůzi (letos to bude 18. prosince), kde zvolí pro celé funkční období předsedu a prezidium FŽO. Současně se ustanoví i revizní komise a zvolí si svého předsedu. *re*

OBSAH

- Další příspěvky k penzi přeživším 3
 Sidry na tento měsíc 4–5
 Židovská studia v Praze
 rozhovor s hebraistou
 Pavlem Sládkem 6–7
 Richard Feder: *Najit Václavice* 8–9, 17
 Židovští mecenáši
 Gustava Klimta II. 11–12
 Izrael na pranýři 12–13
 Drmoul: příběh jednoho hřbitova 14
 Nový dům Etgara Kereta 15
 Orten před Ortenem 16–17
 Peter Demetz (90) 18
 Architekt Karl Jaray 18
 Izrael: *Bez vizí a potlesku* 19
 Výběr z českého tisku 20
 Kulturní pořady 21
 Zprávy, inzerce 22–24

Claims Conference ועידת התביעות
The Conference on Jewish Material Claims Against Germany

Příspěvky k penzi jsou nyní dostupné také pro další přeživší šoa

Claims Conference a německá vláda projednaly další možnosti rozšíření skupiny přeživších, kteří mohou pobírat pravidelné příspěvky k penzi.

Podle těchto kritérií mohou dostávat penze i ti přeživší, kteří byli:

- a) v koncentračních táborech nebo v ghettu nejméně 3 měsíce
- b) ukrývali se po dobu nejméně 6 měsíců bez možnosti vyjít ven
- c) žili nejméně 6 měsíců pod falešnou identitou na území okupovaném nacisty

Podrobné informace a formuláře žádosti jsou dostupné na stránkách Claims Conference www.claimscon.org.

Platby těm, jejichž žádost byla schválena podle nových kritérií Claims Conference, budou vypláceny zpětně od 1. listopadu 2012 nebo 1. ledna 2013, podle důvodu, pro který byly platby přiznány, anebo pokud byla žádost přijata po tomto datu, podle data podání.

S podáním žádosti nejsou spojené žádné poplatky. Formuláře žádosti je možné získat online a vyplnit s pomocí pracovníků Claims Conference ZDARMA.

Poznámka: Penze Claims Conference mohou být vypláceny jenom těm přeživším šoa, kteří ještě nedostávají penze z německých zdrojů (Article 2 Fund, CEEF, German Federal Indemnification Law – BEG – Bundesentschaedigungsgesetz, PRVG, Austrian OFG – Opferfürsorgegesetz, Izraelské ministerstvo financí podle zákona o lidech postižených nacistickou perzekucí – zákon 5717-1957) a kteří zároveň splňují kritéria fondu CEEF.

Další informace vám podá:

Sociální oddělení ŽO v Praze, Maiselova 18, 110 00 Praha 1
Jana Wichsová a Irena Němcová
Tel: 222 310 951; e-mail: socialni@kehilaprag.cz

Ohledně dalších informací kontaktujte naši kancelář v Izraeli nebo některou z našich spolupracujících kanceláří ve východní Evropě:

Claims Conference
Ha'arbaa Street 8, Tel Aviv, Israel
Tel. : ++972-3-519-4400, ++972-3-519-4401, ++972-3-5194422
Fax : ++972-3-624-1539
email: infodesk@claimscon.org
www.claimscon.org

Claims Conference jmenovala ombudsmana. V případě zájmu kontaktujte kancelář ombudsmana emailem Ombudsman@claimscon.org nebo pište na adresu Claims Conference Ombudsman, Postfach 90 02 08, 60442, Frankfurt, Německo.

VAJERA (1M 18,1–22,24)

A po oněch událostech bylo Avrahamovi řečeno: „Hleď, také Milka porodila tvému bratru Nachorovi syny. Uce, jeho prvorozeného, Buze, jeho bratra, a Kemuela, otce Aramova. A Keseda, Chazoa, Pildaše, Jidlafa a Betuela. A Betuel zplodil Rivku, oněch osm porodila Milka Nachorovi, Avrahamovu bratru. A jeho konkubína jménem Reuma, ta rodila též: Tevacha, Gachama, Tachaše a Maachu.“ (1M 22,20–24)

Rád bych čtenáře upozornil na zvláštní biblický dodatek k akedě, který popisuje potomky Avrahama bratra Nachora. Proč tu ten dodatek vůbec je? Avraham byl určitě nejspravedlivější člověk své generace. Odhalil ideál etického monoteismu, učil každého, kdo byl ochoten naslouchat, o hodnotách milosrdenství a spravedlnosti. V obdivuhodně úspěšné vojenské operaci se Avrahamovi podařilo osvobodit pět králů úrodného půlměsíce od čtyř tyranů, ochotně opustil domov svých předků (svou minulost) a svázal a chtěl obětovat milovaného syna (svou budoucnost) na oltář, protože ho o to požádal Hospodin.

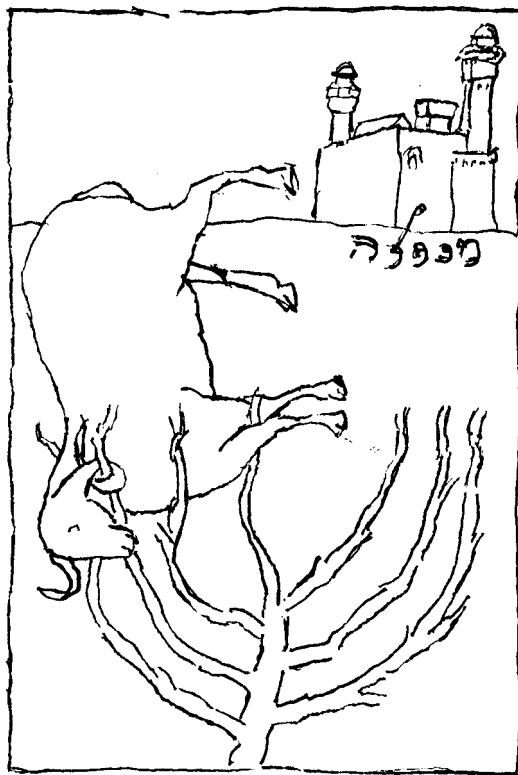
Nicméně Avraham a Sára dlouho nedokázali počít dítě, a když se to povedlo, Hospodin přikázal, aby Avraham syna obětoval. Ve srovnání s ním je Nachor, Avrahamův jediný bratr, o jehož skutcích se Bible nezmiňuje ani řádkou, požehnan osmi syny od své manželky Milky a čtyřmi od konkubíny Reumy. Bible se nijak nezmiňuje o tom, že by měl Nachor s počtem svých dětí jakékoli potíže.

Je možné, že tím, že o Nachorových dětech čteme bezprostředně po akedě, chce Bible sypat sůl do Avrahamových ran? Proč by měla? Myslím, že klíč k rozřešení této zvláštní pasáže spočívá ve jménu Nachorova prvorozeného, Uce. To můžeme spojit s prvním veršem Knihy Job: „Byl muž v zemi Uc a jmenoval se Job; byl to muž bezúhonný a přímý, bál se Boha a vystříhal se zlého.“

Kniha pokračuje a vypráví, že Hospodin v hovoru se Satanem poukazoval na Jobovu spravedlnost, načež Satan opáčil, že není divu, že je Job tak bezúhonný, když žije v blahobytu a Bůh ho chrání. Právě rozhovor Satana s Hospodinem má za následek to, že se Hospodin rozhodne Joba „přezkoušet“. Paralela s tím, jak

SIDRY PRO TENTO MĚSÍC

Bůh zkoušel Avrahama, je zřejmé. Oba příběhy začínají v zemi Uc, která symbolizuje nespravedlivý, neúplný a ještě nevykoupený svět, v němž zůstává Hos-

Akeda a Machpela. Pro Roš chodeš nakreslil Mark Podwal, 2012.

podinova tvář zahalená a spravedliví postupují zkoušky.

Je to totéž tragické prostředí, které donutilo rava Jaakova vykřiknout: „V tomto světě neexistuje odměna za dodržování přikázání,“ (B. T. Kidušin 39b) a které Talmud komentuje slovy: „Život, potomci a živobytí nezávisejí na zásluhách, ale na mazal (štěstí)“ (B. T. Moed katan, 28a).

A tak možná dodatek k akedě zrcadlí i naši životní zkušenost: spravedlivý Avraham to má v životě těžké, zatímco nevýznamný Nachor si žije spokojeně.

Existuje ovšem i naprosto opačný pohled na zmíněné „ponaučení“ z akedy. Ano, Nachor získal nezaslouženě své štěstí, zatímco Avraham prožil traumatickou zkušenost. Ale připomeňme si, že tento svět je jen chodbou k mesiášskému věku a k duchovnímu světu budoucímu. Žijeme na hřišti, v němž funkci hlavního trenéra zastává Hospodin.

Z této perspektivy musel Bůh sdělit prvnímu Hebrejci, zakladateli etického monoteismu, klíčově významný ideál. Chtěl ho naučit, že Hospodin není žádný Moloch, že by nikdy nepřijal dětskou oběť jako legitimní náboženský rituál. Ti, kdo dětské oběti vyžadují, slouží Satanovi.

A přes trýznivé zkušenosti, které mu Hospodin připravil, zůstal Avraham nezapomenutelným otcem množství národů, zatímco Nachor, pokud si na něj vůbec někdo vzpomene, tak jen jako na Avrahama bratra.

CHAJEJ SARA (1M 23,1–25,18)

„Života Sáry bylo sto a dvacet a sedm Sářiných let.“ (1M 23,1)

Sidra na tento týden, jež se do slova jmenuje Sářin život, zaplňuje celé dvě a půl kapitoly Bible. Kapitola 23 knihy Berešit se zabývá Sářinou smrtí a Avrahamovým složitým jednáním ohledně koupě hrobu pro milovanou manželku, kapitola 24 podrobně popisuje, jak Avrahamův věrný sluha Eliezer hledal vhodnou ženu Jicchakovi, a první půle kapitoly 25 popisuje smrt a pohřbení samotného Avrahama; na úplném konci pak čteme o smrti Išmaela. Nezdá se vám trochu zvláštní, že oddíl, jehož podstatnou část naplňují skony našich hlavních protagonistů, se jmenuje Sářin život? A nalezneme tu nějaké pojítko mezi úsilím, o němž čteme, tedy mezi snahou zakoupit pozemek pro hrob a úsilím „získat“ Rivku?

Začněme s poslední otázkou a připomeňme si, že pozemek pro Sářinu hrobku, hrob praotců, byl první půdou v Zemi zaslíbené, kterou Židé zakoupili.

V minulé sidře jsme četli o „smlouvě mezi kusy“, jedinečném stvrzení partnerství mezi Hospodinem a Avrahmem, v němž Bůh Avrahamovi smluvně zaručil dvě věci: potomstvo a půdu. Avraham získá potomstvo četnější, než jsou hvězdy na nebi, a území, které se

bude rozprostírat od Nilu až k Eufratu (1M 15,18).

Jestliže to území Avrahamovi díky zmíněné smlouvě patřilo, proč se tolik namáhal, aby přesvědčil Chetity, aby mu půdu prodali, jejich představiteli říkal „můj pane“, klaněl se jim a nakonec jim zaplatil přemrštěnou cenu 400 šekelů ve stříbře (1M 23,12)?

Je zřejmé, že slib ve smlouvě znamená spíše garanci: Hospodin dává záruku, že se to stane, ale až poté, co si příjemce svůj dar zaslouží. Musíme být takového daru morálně hodni, zasloužit si ho svou spravedlností a morálkou (1M 18,18) a musíme být ochotni podstoupit pro půdu finanční oběti i oběti nejvyšší. Z tohoto pohledu je opravdu prorocké, že prvním zakoupeným pozemkem byl právě hrob.

Totéž se vztahuje i na naplnění druhého úkolu – potomstvo. Avraham zapřísahá Eliezera, aby Jicchakova nastávající žila v jeho zemi, a Eliezer připraví pro kandidátku „zkoušku způsobilosti“, v níž prověřuje její laskavost k lidem i zvířatům. Naší hlavní zodpovědností je zajistit, aby naše děti získaly náležité partnery, s nimiž by pokračovala židovská historie a tradice a jejich prostřednictvím by se naplnilo prorockví o potomstvu početnějším než množství hvězd.

Proč se naši sidě říká Chajej Sara, když zaznamenává Sářinu i Avrahamovu smrt? Odpověď zní, že po smrti jedné generace nastupuje další, která kráčí v jejich stopách. Tak vzniká „věčný dům“, věčný život.

Na konci naší sidry čteme, že „Jicchak ji (Rivku) uvedl do stanu své matky Sáry, vzal si Rivku, a když se mu stala ženou, zamiloval si ji, a Jicchak v ní našel útěchu po své matce“ (1M 24,67). Raši uvádí k tomuto verši midrašický komentář: „Rivka se začala Sáře podobat. Dokud žila Sára, svíce svítily od šabatu do šabatu, do těsta bylo vloženo zvláštní požehnání pohostinnosti a nad Avrahamovým rodinným přístřeškem dlel Boží oblak. Když Sára zemřela, vyjádření lásky a světla, šabatová světla, chala i rodinná čistota zmizely. Ale když se objevila Rivka, vrátili se.“ A Sářin život pokračoval.

(Z komentářů rabiho Šlomo Riskina vybrala a přeložila A. Marxová. Biblické citáty jsou převzaty z překladu rabína K. E. Sidona.)

BOHOSLUŽBY v pražských synagogách – listopad 2012

Staronová synagoga

2. 11. pátek	večerní bohoslužba	16.19 hodin
3. 11. sobota	VAJERA 1M 18,11–22,24 hf: 2Kr 4,1–37 mincha	15.55 hodin
	konec šabatu	17.26 hodin
9. 11. pátek	večerní bohoslužba	16.08 hodin
10. 11. sobota	CHAJEJ SARA 1M 23,1–25,18 hf: 1Kr 1,1–31 mincha	15.45 hodin
	konec šabatu	17.16 hodin
15. 11. čtvrtek	Roš chodeš kislev	
16. 11. pátek	večerní bohoslužba	15.58 hodin
17. 11. sobota	TOLDOT 1M 25,19–28,9 hf: Mal 1,1–2,7 mincha	15.40 hodin
	konec šabatu	17.08 hodin
23. 11. pátek	večerní bohoslužba	15.51 hodin
24. 11. sobota	VAJECE 1M 28,10–32,3 hf: Oz 12,13–14,10 mincha	15.30 hodin
	konec šabatu	17.02 hodin
30. 11. pátek	večerní bohoslužba	15.45 hodin
1. 12. sobota	VAJISLACH 1M 32,4–36,43 hf: Abd 1,1–21 mincha	15.30 hodin
	konec šabatu	16.58 hodin

V sobotu šachrit (ranní modlitba) od 9 hodin.

Každý všední den maariv (večerní modlitba) od 19.30 hodin.

Vysoká synagoga

*Ve všední dny šachrit (ranní modlitba) v 8.30 hodin,
mincha (odpolední modlitba) ve 14.00 hodin.*

V sobotu mincha (odpolední modlitba) od 13.30 hodin.

Jeruzalémská synagoga

Bohoslužby se konají každou sobotu od 9 hodin.

Večerní bohoslužby se konají 2. 11. od 16.19 a 16. 11. od 15.58.

Páteční večerní bohoslužby, vyjma uvedených, se zde nekonají.

Bejt Simcha

(Maiselova 4, Praha 1)

Kabalat šabat každý pátek od 18.00 hodin.

Úvod do judaismu každé úterý od 19.45 hodin.

Kurzy hebrejštiny (pro tři úrovně), bližší informace v Bejt Simcha.

PIETNÍ AKT

V neděli 25. listopadu v 11 hodin

**se na Novém židovském hřbitově v Praze 3 uskuteční
pietní akt k uctění památky obětí tragédie lodi Patria
(25. 11. 1940 – 24. chešvan 5701).**

ŽIDOVSKÁ STUDIA V PRAZE

rozhovor s hebraistou Pavlem Sládkem

PAVEL SLÁDEK (nar. 1976 v Praze) absolvoval hebraistiku a religionistiku na FF Karlovy univerzity, roku 2006 zde získal doktorát. Vyučuje na Ústavu Blízkeho východu a Afriky, zaměřuje se na dějiny myšlení aškenázských Židů ve středověku a raném novověku a na rabínskou literaturu 16. století. Vydal Malou encyklopedii rabínského judaismu (Praha, 2008) a letos obsáhlou monografii Raši (1040–1105). Vznik biblického komentáře ve frankoporrýnských židovských centrech. Od ledna 2012 stojí v čele akademické rady Pražského centra židovských studií.

Proč Pražské centrum židovských studií vzniklo, nestačila studentům tradiční hebraistika?

Hebraistika na FF UK existuje od roku 1991 a bude určitě existovat i dál; je to tradiční obor, jehož kořeny lze najít v 16. století na pražské univerzitě, na níž se tehdy učila hebrejština hlavně proto, aby Nežidé mohli studovat biblické texty v původním znění. V posledních desetiletích se ale v akademické sféře prosazují šířeji pojatá židovská studia, jež čistě filologicky pojatou hebraistiku v sobě zahrnují jako jednu ze základních disciplín. Ukazuje se, že jazyk sám – jakkoli vždy zůstane základem – nestačí, a to ani těm badatelům, kteří se zabývají písemnictvím. Vždy dochází k přesahům, protože i jazyk se dnes stále častěji studuje v kontextu vzniku daného textu, autorství, jeho čtenářů a následné recepce. Tedy přinejmenším v rámci kulturní historie. Židovská studia kombinují jazyk, historii a literaturu. Novější i starší dobu navíc zkoumají na základě přesahů mezi židovskými a obecnými kulturními dějinami.

Mohl byste říci, co vzniku centra předcházelo?

Už já a moji spolužáci, kteří jsme studovali po polovině 90. let, jsme chápali hebraistiku jako do jisté míry provizorium: že sice navazuje na tradiční obor, ale už od počátku tu byly náznaky, že se obor rozšíří právě směrem k židovským studiím. Mluvil o tom zesnulý profesor Sadek, který sám nebyl filolog, ale zabýval se židovskou filosofií a mystikou, naplňuje to docentka Jiřina Šedinová, která vystudovala historii a zabývá se literaturou; jediný z mých učitelů na fakultě, kdo se vědomě profiloval jako filolog, je profesor Oliverius. Pokusů se odehrálo několik a z různých

stran. Vznikl například důležitý Ústav židovských studií na Husitské teologické fakultě. Kolegové na tomto pracovišti se, zcela v souladu s profilem teologické fakulty, soustřeďují především na náboženskou tradici judaismu, v osobě docenta Noska zejména na rabínskou literaturu. Existuje progresivní Centrum judaistických studií Kurta a Ursuly Schu-

Foto Karel Cudlín, 2010.

bertových v Olomouci. Přesto se domnívám, že naše centrum se může opírat nejen o renomé filosofické fakulty, ale především může využít jedinečného rejstříku ústavů a odborníků, kteří na škole působí. Tak chceme pojmut židovská studia v co nejširším rámci. U nás spolupracují literární vědci, germanisté, historikové, kulturologové a samozřejmě i hebraisté. Je třeba zdůraznit, že centrum by nemohlo vzniknout bez podpory děkana filosofické fakulty, docenta Michala Stehlíka, který se sám židovskou historií zabývá.

Jak je možné v centru studovat?

Centrum je zatím koncipováno jako mezioborová platforma. Nabízíme přednášky a semináře, které si studenti zapisují v rámci volitelných kurzů. Do budoucna bychom chtěli mít i vlastní studenty. Mimochoodem, v Ústavu českých dějin naší fakulty byl nedávno akreditován navazující magisterský obor moderní dějiny Židů, který se snad již příští rok podaří otevřít. Naším cílem je postavit třetí oborovou větev, která by vyplnila prostor mezi jazykovou hebraistikou a historií. Plánujeme dvouo-

borové studium, abychom studentům nabídli možnost studovat jak jazyk a historii, tak v kombinaci s nimi literaturu, náboženství a židovské myšlení, například s religionistikou, filosofií nebo jinými jazykovými obory. Například kombinace s němčinou, španělštinou a především s turečtinou by byla nesmírně přínosná.

Centrum má akademickou radu, jejíž členové tu rovněž vyučují. Během prvního půl roku existence centra měl výborné ohlasy například kurz doktoranda Aleše Weisse, který se zabýval židovským pohledem na Nežidy od středověku. Profesor Jiří Holý měl kurz Židovské motivy a antisemitismus v české literatuře 19. a 20. století, já na jaře povedu kurz nazvaný Základní trendy v židovských studiích: středověk a raně moderní doba. I když jsou veškeré přednášky určeny hlavně studentům FF UK, platí, že jsou otevřeny celé veřejnosti. Přijít na jednotlivou přednášku nebo na celý kurs není problém.

Zvete i zahraniční profesory?

Ano, měli jsme několik hostů. Výborný ohlas měly přednášky Rachel Greenblatové z Harvardovy univerzity, která se zabývá židovskou kolektivní pamětí v Praze 16. a 17. století. O kabale přednášel Boaz Huss z Ben-Gurionovy univerzity v Negevu, o židovské filosofii svého otce Abrahama Joshuy Heschela hovořila profesorka Susannah Heschelová. Na nedávnou první výroční konferenci jsme pozvali profesora Hillela Kievala, předního odborníka na židovské dějiny přelomu 19. a 20. století (jeho vynikající kniha *Formování českého židovstva* vyšla nedávno v češtině). Pro mne byla zajímavá dvě vystoupení Martina Weina z Telavivské univerzity o protnutí československo-izraelských dějin v 50. letech. Důležitá je pro nás i dlouhodobá spolupráce s místními institucemi. Jsme rádi, že na aktivitách centra se oficiálně podílí Židovské muzeum v Praze a stejně hodnotná spolupráce již po léta funguje s kolegy ze zmíněného olomouckého Centra Kurta a Ursuly Schubertových. Na naší konferenci vystoupili Tamás Visi a Louise Hecht, mnohdy obtížné funkce moderování jednotlivých panelů se ujaly Lenka Uličná a Iveta Cermanová.

Koncipujete své kurzy či přednášky také dle toho, co je ještě ve vašem oboru neprozkoumáno a za pozornost by stálo?

V rámci akademické rady pracujeme s přesnou představou, jaké obory bychom chtěli obsáhnout: dějiny, literaturu, kul-

turní historii a jazyk. Na druhou stranu to, jak se jednotlivá témata realizují, závisí na práci konkrétních lidí. Snažíme se samozřejmě, aby každé téma bylo relevantní a aby se neopakovalo, co už bylo řečeno. Jak přesně se centrum do budoucna vyprofiluje, na které oblasti židovských studií bude kladen větší nebo menší důraz, ukáže čas.

Konference se konala v říjnu. Jak jste ji připravovali, jak jste vybírali účastníky?

Konference byla koncipována jako pilotní a jejím cílem bylo centrum představit a trochu i ověřit, nakolik jsme schopni naše plány uskutečnit. Současně jsme chtěli demonstrovat současný profil centra a seznámit odbornou i širší veřejnost s odborníky, kteří jsou s ním přímo spojeni. Proto zde záměrně na rozdíl od běžných konferencí nebylo tematické omezení. Profesor Kieval hovořil o Hilsnerově aféře, docent Županič přednášel o nobilitovaných Židech v habsburské monarchii, z Cambridge přijel absolvent hebraistiky Martin Borýsek, který se zabývá komunální legislativou Židů na Krétě ve 13. až 16. století. Již jsem zmínil kolegy z Olomouce Tamáse Visiho a Louise Hecht. Celý blok byl věnován židovské literatuře a Milan Lyčka z Ústavu filozofie a religionistiky mluvil o spekulaci a tradici v moderní židovské filosofii. Součástí konference byla i prezentace Muzea romské kultury v Brně, s nímž také spolupracujeme. Některé příspěvky, které zazněly, budou navrženy k vydání ve fakultním historickém časopise *Historie – otázky – problémy* (HOP).

Váš příspěvek se týkal Aharona Epsteina, ortodoxního rabína v Praze ve 30. letech 20. století. Jak jste na něj přišel a budete se mu nadále věnovat?

Mým tématem jsou kulturní dějiny Židů v raně moderní době, zejména proměny společenských okolností vzniku rabínské literatury a jejího publika v 16. století. Na osobnost Aharona Epsteina jsem tedy narazil zcela náhodou. Listoval jsem svazkem jeho respons, jež vyšla roku 1933 v Mukačevu. A všiml jsem si pražské adresy (Lodecká 3), na niž mu měli čtenáři posílat své připomínky. Listoval jsem dále a nemohl si nevšimnout jmen pražských Židů: osob z rodiny Liebenů či Otto (vlastně Gavriela) Munelese. Téma předválečné pražské ortodoxie je opravdu neprobádané, snad proto, že se jednalo o velmi malý segment židovské obce, který, jak jsem se pokusil ukázat i ve svém příspěvku, navíc nebyl jednotný. Přestože můj vlastní zá-

jem se soustřeďuje na osobnosti rabínů, domnívám se, že klíčem k pochopení dynamiky ortodoxního proudu v Praze rabíni nejsou. To nakonec ukazuje i zřejmá izolace nejen Aharona Epsteina, ale již i vrchního rabína Chajima (Heinricha/Jindřicha) Brodyho, s jehož odchodem do Berlína v roce 1930 podle všeho souvisel příchod Aharona Epsteina do funkce rabínského soudce (dajana).

Jak by se tedy badatelé měli tímto tématem zabývat?

Pražskou ortodoxii od konce 19. století by bylo třeba studovat zdola, východiskem by patrně měly být doklady působení „pražské ortodoxní rodiny Liebenů“, jak o nich prameny hovoří, a Chevry kadišy (Pohřebního bratrstva), kolem něhož se soustředil malý okruh osob, jimž od počátku století nebyla ani Staronová synagoga dostatečně tradiční. Epstein do své knihy pojal například části pohřební eulogie Salomona Huga Liebena na strýce Michala Davida Liebena, v níž je mimo jiné zmíněno, že zesnulý „získal zásluhy bojem proti nenávisníkům, kteří nutili Pohřební bratrstvo prodat a opustit postranní část starého hřbitova Městu Praze, a přestože se mu nad nimi nepodařilo zvítězit, přikázal alespoň pohřbit kosti z dotčených hrobů a díky jeho úsilí nespolupracovali členové Pohřebního bratrstva s těmi, kdo přikázali tyto kosti spálit. Stejně tak odmítal pohřbit na hřbitově prach těch, kdo byli spáleni.“

Svým příspěvkem jsem chtěl na význam tohoto tématu upozornit a věřím, že třeba některý z našich studentů se dějinám rodiny Liebenů a pražské ortodoxie ve 20. století ujme, mimo jiné proto, že Liebenové zanechali důležitý otisk v pražské kultuře i mimo pomyslné ortodoxní ghetto. Salomon Hugo Lieben byl nejen spoluzakladatelem předchůdce dnešního Židovského muzea, ale jako lékař – lidumil byl předobrazem Haasova ztvárnění doktora Galéna z Čapkovy *Bílé nemoci*, zatímco podle moderní židovské legendy „Staronovou synagogu v Praze [...] zachránil dr. Šelomo Lieben, jenž odvážně odstranil dynamitovou nálož, kterou nacisté umístili, aby ji vyhodili do povětří“.

Ohlas vzbudila také přednáška doktora Weina z Telavivské univerzity.

Martin Wein se dotkl dvou témat, která jsou spojená: jednak československá vojenská pomoc právě založenému Státu Izrael a jednak ohlasy na proces se Slánským v Izraeli, přičemž se soustředil na reakci ve vysokých politických kruzích. Jak politici interpretovali skutečnost, že

v komunistickém Československu jsou procesy s vrcholnými členy strany, u nichž se neustále zdůrazňuje, že jsou židovského původu a jsou obviňováni ze sionismu. Martin Wein k tomu studoval prameny přímo v Ben Gurionově archivu v kibucu Sde Boker. Mě zaujala i jeho druhá přednáška o zbraních: jak si izraelské vojáky i širší společnost vykládali skutečnost, že velká část arzenálu je spojená s nacismem. Pušky měly značku Mauser, část letadel byly hybridy messerschmittů přestavěné sice v Čechách, ale původně vyrobené v protektorátu pro nacistické vojáky. Wein ukazoval, že to v Izraeli rozhodně nebrali na lehkou váhu, ty zbraně používali, ale snažili se s tím nějak vypořádat. Říkali si, že zbraně přece pocházejí z „českých rukou“, že je vyrobili lidé, kteří jsou na židovské straně, a tohle se odrazilo i v hodnocení procesů. Na jedné straně měli tehdy někteří izraelské politici (jako Ben Gurion) dojem, že začíná další holokaust. Ale pak se ozývaly jiné hlasy, jako třeba Golda Meirová, a ty říkaly, tohle je jen malá skupina, Českoslováci nám pomohli a s tímhle nemají nic společného.

Jak první konferenci hodnotíte? Co tu z vašeho pohledu scházelo?

S konferencí jsme byli spokojeni. Myslím, že příspěvky byly zajímavé, navíc se konala v krásném prostředí Clam-Gallasova paláce. Mrzelo nás, že i když některé bloky byly poměrně dobře navštíveny, chyběly překvapivě ti, pro které byla především určena, tedy naši studenti.

Co plánujete na příští rok? Jaká budou nejdůležitější témata druhé konference Pražského centra židovských studií?

Mezi 27. a 29. květnem příštího roku se uskuteční mezinárodní konference o pražském židovském historikovi a vědci Davidu Gansovi, od jehož úmrtí uplyne 400 let. Přáli bychom si, aby na konferenci vystoupili ti nejlepší zahraniční i místní specialisté a aby se na Gansově osobě a díle ukázal mnohovrstevný a bohatý židovský intelektuální život na přelomu 16. a 17. století. Druhá výroční konference bude tematicky užší než konference pilotní a předpokládám, že se zaměří na novější dobu. O tom rozhodnou především moji kolegové, určitě dáme včas vědět.

ALICE MARXOVÁ

(Více informací o činnosti Pražského centra židovských studií naleznete na www.pcjs.ff.cuni.cz.)

NAJÍT VÁCLAVICE

Odhalení pamětní desky rabína Richarda Federa

Najít Václavice a cestu tam dá tomu, kdo nepochází z okolí Benešova, jistou námahu. Ale jakmile zjistíme, že stačí projet kolem zámku Konopiště a pokračovat poté čtyři kilometry, trefoje do nich i bez internetu a navigace GPS. Otázkou je už jen, proč tam vlastně jet. Letos 28. září k tomu byly důvody hned dva, pokud pomineme třetí, kterým by mohl být svátek patrona místního kostela a celé obce, knížete Václava.

Za první vzhledem k časovému pořadí lze považovat shromáždění, kterým si zdejší občané se starostou Zdeňkem Votrubou v čele připomněli, že před 70 lety byl vyhlášen a na jaře roku 1943 skutečně záměr vyhnat obyvatele obce z jejich domovů. Václavičtí v tom nebyli sami. Jejich vyhnání se uskutečnilo v rámci vysídlení obyvatel Benešovska, Neveklovska a Sedlčanska v letech 1942 až 1944. Na území vymezeném Vltavou a Sázkou, státní silnicí na Tábor, železniční tratí Olbramovice – Sedlčany a silnicí Sedlčany – Příbram

vzniklo vojenské cvičiště Zbraní SS Benešov (SS-Truppenübungsplatz Benešchau, později přejmenované na SS-Truppenübungsplatz Böhmen) o rozloze 441 km². Vysídlení proběhlo v několika etapách a zasáhlo na 70 obcí, 180 osad a 30 tisíc lidí. Většina vysídlelců se mohla do svých domovů vrátit až koncem roku 1945. O konkrétní podobě toho, co se zde před sedmi desetiletími událo, promluvil očitý svědek a bývalý starosta obce Jaroslav Šindelář.

Nepříteli vzdálené Vrchotovy Janovice, které potkal stejný osud, jsou známé svým zámkem a zejména jeho majitelkou, baronkou Sidonií Nádhernou, hostitelkou a přítelkyní Karla Krause a Rainera M. Rilka, která se tu v roce 1885 narodila (nedávno o ní vyšla v nakladatelství Argo výborná kniha Aleny Wagnerové). Ale i Václavice mají svého významného rodáka – je jím její vrstevník, rabín Richard Feder. Ten se tu narodil v chudé a početné rodině venkovských Židů v roce 1875. Přesto že ho

rodiče nemohli podporovat, dokázal vystudovat a studia ukončit doktorátem na rabínském semináři ve Vídni.

V době, kdy nacisté vyháněli Václavické z jejich obce, byl už rabín Feder ve svých 67 letech přes rok v koncentračním táboře Terezín. Do Kolína, kde byl před válkou rabínem, se v roce 1945 vrátil, ale vrátil se sám. Jeho manželka, dcera a dva synové s rodinami, ti všichni v táborech smrti zahynuli.

Posledních dvacet pět let svého dlouhého života sloužil Richard Feder jako rabín a později vrchní zemský rabín těm, kdo

Václavice na pohlednici z počátku 20. století.

přežili holocaust, i jejich dětem. Zejména k nim si našel láskyplný vztah, který byl opětván a na který ti, kdo měli štěstí se s ním setkat, dodnes vzpomínají. Láskyplný vztah si Richard Feder po celý život zachoval i ke svému rodišti, jak o tom svědčí několik ukázek z jeho pamětí, které otiskujeme níže.

A tak se konečně dostáváme i k tomu druhému důvodu návštěvy Václavic. Letos 28. září tu byla péčí obce a FŽO osazena pamětní deska, která připomíná, že součástí osudů vesnice je i skutečnost, že se zde narodil Richard Feder a prožil tu dětství, na které celý život rád vzpomínal. Na místo, kde stával dům, ve kterém kdysi Federovi bydleli, se přemístili účastníci prvního shromáždění, vyslechli krátké projevy pana starosty a předsedy FŽO v ČR a byli svědky odhalení pamětní desky. Tomáš Töpfer, který se z obou důvodů shromáždění ve Václavicích také účastnil, vzpomněl, jak jako chlapec v Brně v režii pana rabína Federa hrál v dramatisaci Rakousových povídek

Modche a Rézi. A na závěr přítomní slyšeli i slova rabího samotného, který ve svých vzpomínkách říká: „Své rodné vesnici přeji na sklonku svého života, aby vzkvétala a aby v ní panoval laskavý poměr mezi všemi občany. Zdravím všechny václavické občany a tisknu jim přátelsky ruku.“

Za židovskou pospolitost v ČR je námistě poděkovat všem, kdo nezapomněli na své židovské sousedy a spoluobčany. Za to, že uctili památku moudrého rabína a hodného člověka, václavického rodáka Richarda Federa, patří náš dík všem, kdo se o to zasloužili, panu Janu Votrubovi z Václavic pak zejména. jd

Prožil jsem své dětství a mládí ve Václavicích, vsi, jež měla 43 čísel a 440 obyvatel.

A já znal všechny ty domy a prošel jsem je mnohokrát od sklepa až po sýpku, byl jsem ve všech jejich jizbách, chlévech, kůlnách, stodolách, znal jsem tedy všechny důkladně, ale právě tak důkladně jsem znal i všechny jejich obyvatele, tedy všechny kluky a holky, všechny pantáty a panímámy.

Rád jsem porozprávěl s dětmi i s dospělými, s čeledíny i se sedláky, s podruhy i chalupníky, se sluhou i s panem farářem a s pány učiteli. A proto žijí dodnes

všichni, i když je už dávno země kryje, v mé paměti a já vzpomínám s láskou na ty, kteří mi byli nakloněni, tedy na kluky, se kterými jsem špačka hrával a závody v běhu pořádal, na dívky, se kterými jsem pásal husy a na jahody chodil, na sousedy, kteří mě brali s sebou, když chodili v časných hodinách na houby, a na pantáty, kteří zastavili své koně a vyzvali mě přátelsky, abych si přisedl, když mě potkali vracejícího se z Benešova ze školy.

NÁVRAT DO RODNÉ VSI

Několikrát jsem do svého rodiště zajel, myslím na ně dosud a miluji je dosud. A teď právě mám celé Václavice před sebou, od Čermákovy hospody a Čurandy až po Drábkovu chalupu, poslední na cestě do Chráštan. Ale kde mám se svým vypravováním začít? Inu tam, kde má víska začínala, a to bylo u sv. Jana, stojícího v kruhu košatých lip na úpatí Vinice, v ohybu silnice, odkud odbočuje cesta a pěšina do Vatěkova, o němž jsme mluvili s napros-

tou nevážností, protože měl jen asi deset čísel. A prozradím vám tajemství. Tu sochu sv. Jana i s pozlacenými hvězdami, které obklopují jeho hlavu, koupil na přání a za peníze pana faráře v šedesátých letech můj otec v Praze, kamž tehdy dojížděl týden co týden. Můj otec se zdráhal a tvrdil panu faráři, že se jako žid ve svatých nijak nevyzná, ale pan farář naléhal, a tak se otec odhodlal i tuto komisi provést. A dopadlo to dobře, socha se líbila a nabádala všechny kolemjdoucí k zbožnosti. Snad plní své poslání i dnes, kdy lípy kolem ní jistě značně zmohutněly.

Po této zastávce vcháším do vlastní vesnice, ale do hospody nevstoupím, aby mě tam bodří občané nezdrželi. Bylo v ní kdysi zvykem, že se musil každý nový přichozí napít ze sklenic všech tam sedících hostů na jejich zdraví. Byl to zvyk stářím posvěcený a i já ho dodržoval, i když se mi později nelíbil. O této hospodě dala by se napsat celá kronika a snad se nalezne literát, který vše dopodrobna vylicí.

Jdu tedy dále a přicházím kolem Paloučku k dřevěnému mostu, a tu mám před sebou na levé straně Cestářovy a Husarovy, na pravé straně Tesařovy a kousek dále Tkalcovy. Znam v těchto domech každé okno, a ta veliká hruška u Cestářů dávala sice jen malé hruštičky, ale byly dobré a hodily se dobře na sušení, a na Tesařových štěpech zrála znamenitá panenská jablka.

Několik kroků dále je už naše chaloupka. Nenarodil jsem se v ní, nýbrž u Straků, ale prožil jsem v ní mnoho let svého života a zažil jsem v ní mnoho slasti a strasti. Měli jsme tam pět místností. Tři jsme obývali a ve dvou bydlili nájemníci. Našimi sousedy byly nádherné lípy, které vroubily silnici až k železnému mostu, na jehož stavbu se také pamatuji.

ŠKOLA A KOSTEL

Rozhlédnu-li se, mám před sebou kopeček a na něm kostel se hřbitovem, faru a úhlednou školní budovu, která byla dostavěna právě, když mi bylo 6 let. Byla pýchou naší vesnice, ale můj otec na ni mnohokrát huboval. Když byla stavěna, byly zvýšeny školní přírázky a on je musil platit hotově, kdežto sedláci, kteří svými potahy přivázeli cihly, kámen a dříví, ještě na stavbě školy vydělali. Ten náš kostelíček byl všem lidem místem svatým, ale já do

něho jako žid nikdy nevstoupil, jen tu a tam plaše nahlédl. Zato jsem slyšel denně zvony z věže, když zvonily poledne (někdy to bylo i půl jedné) a klekání a když v sobotu slavily večer.

Farářem byl tehdy P. Roman Voříšek. Pan farář docházel do školy k vyučování náboženství a při jeho vyučování jsem zůstával i já ve třídě, což mu nijak nevadilo.

Vedle fary byla tehdy krásná budova trojtřídní obecné školy. Na jejím průčelí namaloval pan učitel Sunda nápis „Školou k srdci a srdcem k vlasti“ a tato slova udávala skutečně program národních škol. Ale pan řídící učitel Jan Sturc, ten veliký přítel hudby a zpěvu, holubů a včel, ovocných stromků a plných sklenic piva – zvlášť, když nic nestálo –, používal rád pravítka a rákosky a vtoukal do nás vědomostí svou přísností. Pan řídící měl kážeň, ale byla vynucena strachem.

Milejší byl pan učitel Sunda, václavický rodák, také velký zpěvák a hudebník a šířitel hudby. Učil nás, abychom milovali svou rodnou ves, která byla kdysi městem a jmenovala se Vladislavice. Hrál s námi i divadlo na Sibinkách. Mně však žádnou úlohu nesvěřil, neboť jsem nedovedl hrát komedii ani v dětství, ani v životě. V zimě nás bylo ve třídě 80, v létě však šest nebo osm. Všecky ostatní děti byly docházky do školy zproštěny, aby mohly pást husy a dobytek. Jen za deštivého počasí se třída zase dětmi naplnila. I když jsme měli z pana řídícího učitele Sturce strach a byli šťastni, když jsme k němu nechodili, vážili jsme si ho přece, jako byl skutečně považován v celé obci. Byl zván na každou domácí hostinu a nebylo mu obtížné vypít při takové příležitosti 40–50 sklenic piva.

A teď bych měl jít od domu k domu a skoro o každém bych mohl něco povědět. Ale jsou to jen malichernosti, které mi utkvěly v paměti, a snad bych se dopustil pomlouvání, kdybych řekl, že u nás jediná panimáma Bakusová neuměla číst, že držela v kostele modlitební knihu obráceně

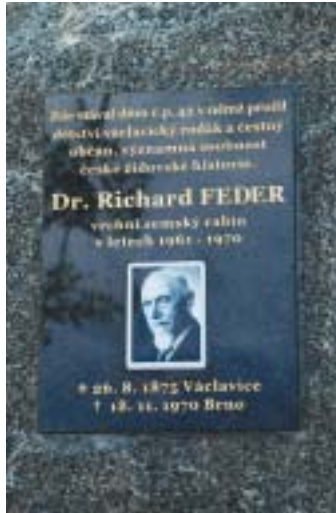
a že jednou pantáta Bakusů utekl od zpvědi i z kostela křiče, že se také pana faráře neptá, koho on v Praze navštěvuje, a tak co je mu do toho, kam on si chodí; nebo že panimáma Křížková věčně bědovala a nařikala, že nic nemá, a že teta Štěpánková jí nabízela, aby si to s ní vyměnila a nastěhovala se do její komory a přenechala jí aspoň na jeden rok její statek; nebo že Dolejší Jerák volal celý den na svou kobyliku „hat ou, hat ou“.

Hlučno bývalo o Masopustním úterý, když se všichni hoši maskovali a chodili jako maškary vsí. V jejich čele kráčel „laufer“ a praskal bičem. Skupina uprostřed vedla medvěda, oblečeného do šatů ze slámy. Za nimi pokulhával „žid“, vlezl do každého kurníku a do každé spíže a ukradl, co se ukrásti dalo. Tento způsob veselí byl však náhle zakázán a místo něho se konaly v hostinci maškarní plesy.

VÁCLAVIČTÍ ŽIDÉ

U nás byly tři kupecké krámy, Voglův, Šundův a Friedmannův, tedy dva židovské a jeden křesťanský. Byly čisté a pěkně zařízené, ale nedávaly sdostatek živobytí, a tak Voglovi i Friedmannovi obhospodařovali ještě dobytek a kus pole. Ani jeden z těchto obchodníků nevlastnil dům. Mimo potraviny prodávali také biče, brousky, provazy, řetězy a radlice. Ale sedláci kupovali ponejvíce v městě a mnoho lidí si doběhlo v neděli do města pro kousek masa, přičemž si zároveň koupili všechno, co potřebovali. Proto měli místní obchodníci špatný odbyt. Požívali nejlepší pověsti a nikdy nebylo na ně stížností, leda na mladého Friedmanna, že nedává odlivky vrchovaté, a tu mu jeho otec domlouval: „Ale, Edoušku, smrkni mu, copak nevíš, že je to kořala?“ Židovské obchody byly také v Tismi a v Příbycích, ale jejich majitelé Geduldiger a Roubíček byli chudí. Pak byli židé až v Bukovanech, v Týnci nad Sázavou a v Netvořicích. Nikdy jsem o nich neslyšel nic špatného.

Můj nebožtík otec žil ve Václavicích skoro 50 let a byl židem v starém smyslu slova. Obcházel domy a nakupoval peří, kožky a jiné věci. Jeho oblast zahrnovala tyto vesnice: Vatečkov, Tisem, Příbyšice, Černíkovice, Chrástany, Bednice, Krusičany, Chářovice, Chleby, Hamry, Úročnice a Zbožnice. Do těch docházel pravidelně (pokračování na str. 17)

Pamětní deska. Foto J. Daniček.

Jan Votruba při odhalení desky. Foto J. D.

ŽIDOVŠTÍ MECENÁŠI GUSTAVA KLIMTA II.

(ke 150. výročí narození umělce)

U příležitosti Klimtova výročí si chceme připomenout některé jeho hlavní židovské mecenáše. Zajímavé přitom je, že mnozí z nich byli svými podnikatelskými aktivitami spojeni s Čechami – Anton Knips a Karel Wittgenstein se železářským průmyslem v Teplicích a na Kladně, Waerndorfové s prádelnami na Náchodsku, Blochové s cukrovarnictvím ve středních a východních Čechách. Mnozí z nich – jako August Lederer, Fritz Waerndorfer nebo bratři Blochové – se v Čechách narodili nebo odtud pocházely jejich rodiny. Z Čech ostatně pocházel i otec Gustava Klimta, rodina Josefa Hoffmanna, matka Egona Schieleho nebo otec Oskara Koschky. Připomeňme si v této souvislosti i Gustava Mahlera, který byl Klimtovým vrstevníkem a jehož hudba má s Klimtovými obrazy mnoho společného.

Nabízí se otázka, proč Klimt našel své hlavní příznivce právě mezi židovskými rodinami vídeňské liberální buržoazie? Bylo to jen proto, že židovští podnikatelé a bankéři dosáhli právě tehdy v hospodářství monarchie tak významného postavení a hledali umělce pro vlastní reprezentaci? Nebo byli židovští mecenáši příznivci moderny právě pro její modernost? Příklady nacházíme nejen v umění, ale ještě výrazněji v architektuře či hudbě, a to nejen ve Vídni, ale i v Paříži, Berlíně či New Yorku. Snad pro ně moderna představovala nový racionální styl bez všech předsudků, výhrad a omezení? Snad byli více přístupní novým konceptům, měli odvahu ke změně a svobodnější estetické citění?

ZLATÁ ADÉLA

Vrcholným dílem „zlatého období“ Gustava Klimta je *Portrét Adele Blochové-Bauerové I*, zvaný též *Zlatá Adéla* (1907). Adele Bauerová (1881–1925) se narodila ve Vídni v rodině patřící k hospodářské elitě monarchie. V osmnácti letech se vdala za Ferdinanda Blocha (1864–1945), její sestra Marie-Theresa si vzala jeho staršího bratra, právníka Gustava Blocha. Byly to sňatky z rozumu, ale obě manželství byla údajně velmi šťastná. Ferdinand Bloch se narodil v Mladé Boleslavi, navštěvoval obchodní akademii v Praze, převzal otcův cukrovar a udělal z něj za pomoci sourozenců největší podnik svého druhu v celé střední Evropě.

První kresebné studie Adele pocházejí z let 1903/04, Klimt však zakázku dokončil

až v roce 1907. Obraz je komponován do čtverce a složen téměř výhradně ze zlatých ploch, z nichž vystupuje jen hlava se stylizovaným účesem a ruce v dekorativním gestu, zatímco postava, šaty i křeslo se ztrácejí v symbolických ornamentech a zcela splývají s pozadím. Klimt se tu inspiroval zlatým mozaikovým obrazem byzantské císařovny Theodory ze 6. století, kterým byl fascinován při své návštěvě Ravenny v r. 1903. V obraze dosáhl krajní ornamentalizace portrétu, která je příčinou nejrůznějších výkladů: postava Adele se jakoby

Portrét Adele Blochové-Bauerové II, olej na plátně, 1912.

vznáší mezi reálným a imaginárním světem, vypadá vznešeně a tajemně, současně je svůdná a smyslná. Žádný jiný malíř dosud nenaplnil přání elity po nobilese a reprezentaci rafinovaněji než Klimt v tomto obraze. V radikální ornamentální stylizaci figurálního výjevu pokračoval ve slavném *Polibku* (1907/08) pro palác Stocklet (zachycuje Klimta v objetí s celoživotní přítelkyní Emilií Flögeovou), kde jsou obě postavy k nerozlišení spojeny v jednu.

Adele Blochová-Bauerová byla jedinou ženou, kterou Klimt portrétoval dvakrát. Klimtova malba se stala volnější a jasně barevnou pod vlivem Matisse a fauvistů, které poznal v Paříži v roce 1911. *Portrét Adele Blochové-Bauerové II*. (1912) ji zachycuje nehybně stojící uprostřed obrazu, v černém klobouku a šedých šatech s geometrickým vzorem působí až stroze. Pouze pozadí se

změnilo: modré, zelené a červené plochy pokrývají pestrobarevné květy a asijské jezdcy na koních, kteří zapojují nehybnou postavu s široce rozevřenými očima do vesmírného cyklu přírody a dějin. Plně se tu již projevuje Klimtův „květinový styl“, vyjadřující jeho nové vidění ženy spjaté s přírodním živlem v pestrých barvách květů, jejichž intenzita a rozvolněnost se stupňovala až do jeho posledních obrazů. Oba portréty Adele se sešly v dámském salonu vídeňského paláce Blochových, kde visely i čtyři Klimtovy krajiny z Attersee.

Po rozpadu Rakouska-Uherska přijali manželé Bloch-Bauerovi československé občanství a jejich oficiálním sídlem se stal zámek v Panenských Břežanech, který koupili v roce 1909 a nákladně upravili na letní sídlo pro celou rodinu. Ferdinand se stal předsedou rakousko-československé obchodní komory ve Vídni a štedře podporoval tamější českou menšinu. V prosinci 1919 si ve Vídni koupili palác na Schillerově náměstí, kde se ve 20. letech scházeli intelektuálové, umělci a politici: Alma Mahlerová s Franzem Werfelem, Richard Strauss, Stefan Zweig, ale i socialisté Karl Renner či Julius Tandler ad. Po anšlusu byly Klimtovy obrazy konfiskovány, Ferdinandu Blochovi se podařilo uniknout do Švýcarska, kde o několik měsíců přežil konec války.

V roce 1939 březanské panství zabavili nacisté, v bývalém luxusním letovisku se usadil nejprve Neurath a po něm Heydrich, posléze jeho vdova, která rozprodala většinu zařízení ještě během války. Po smrti Ferdinanda Blocha přešel zámek do majetku československého státu, rodině se nevrátily ani Klimtovy portréty a obrazy, které byly vystaveny podle posledního přání Adele (zemřela 1925) v rakouských státních sbírkách. Teprve na základě nového zákona o restitucích zavlečených uměleckých děl z židovského majetku (1998) a žaloby poslední žijící Adeliny neteře bylo pět sporných obrazů vráceno dědicům. Od nich koupil zlatý *Portrét Adele Blochové-Bauerové* v roce 2006 Ronald S. Lauder za 135 milionů amerických dolarů; dnes je ho možné spatřit v Neue Galerie na 5. avenue v New Yorku (další informace o rodině Blochových-Bauerových možno najít v srpnovém čísle *Dějiny a současnosti* nebo na adrese www.adele.at).

KLIMTOVI NEJVÝZNAMNĚJŠÍ SBĚRATELÉ

August a Serena Ledererovi, reprezentovali nejbohatší vrstvu vídeňské buržoazie a jejich sbírka Klimtových děl neměla konkurenci. Vzájemné vztahy iniciovala Serena Ledererová (1867–1943), rozená Pulitzerová: její první portrét vytvořil

Klimt již v roce 1888, když maloval pro město hlediště starého Burgtheatru, kde zachytil 200 miniaturních portrétů tehdejší vídeňské smetánky. V roce 1892 se v Pešti vdala za Augusta Lederera (1857–1936), rodáka z České Lípy, který ještě ve 20. letech platil po Rotschildech za nejbohatší-

Portrét Sereny Ledererové, olej na plátně, 1899.

ho muže Rakouska. Jeho vzestup začal, když převzal zadlužený státní lihovar v maďarském Györu a učinil z něj vlajkovou loď průmyslového koncernu, který zásoboval polovinu monarchie. Hlavní sídlo rodiny ve Vídni bylo na Bartensteingasse 8, na půl cesty mezi radnicí a parlamentem. Nedaleko odtud měl svůj ateliér také Klimt, mezi nimiž a Ledererovými se rozvinuly přátelské vztahy. Klimt přicházel pravidelně ve čtvrtek na oběd a revanšoval se tím, že učil Serenu kreslit; oblíbily si ho také jejich děti Erich, Elisabeth a Fritz.

Velký portrét Sereny Ledererové objednal u Klimta její manžel v roce 1899 a na jaře 1901 byl vystaven v pavilonu Secese. Serena byla tehdy známá kráska, v salonech patřila k nejlépe oblékaným dámám, ve společnosti se pohybovala sebevědomě a se značným rozhledem. Na portrétu ji Klimt zachytil v bílých šatech na bílém pozadí, z něhož výrazně vystupují pouze její úsměv, zářivé černé oči a vlasy. Není v něm naznačen žádný prostor, postava se jakoby vznáší v dlouhé splývající róbě, kterou vybral sám umělec. Druhým, o více než 15 let pozdějším dílem sbírky Ledererů byl Klimtův portrét Sereniny dcery Elisabeth, kterou znal od dětství. Maloval ji nedlouho po jejím sňatku již jako baronku Bachofen-Echtovou (1914/16). Stojí zpříma na červeném koberci v tzv. *Humpelrocku*, krajkových tureckých kalhotách a kouzelném plášti, utkaném z květin a ornamentů, s figurkami z čínských tisků na modrofialovém pozadí. Maloval ji tři roky a několikrát změnil koncepci obrazu, z něhož vyzáruje krása, elegance a přirozenost jeho modelu.

Tato pozdní díla přinesla Klimtovi na konci života bezvýhradné uznání, jeho pestrá květinová pozadí působí neobyčejnou vitalitou a oslovují bezprostředně divákovu podvědomí. Vrcholem tohoto období jsou *Tanečnice* (1916/18), *Panna* (1917) nebo

poslední obraz *Nevěsta* (1917/18). Ukázkou vrcholného „květinového stylu“ je i fiktivní portrét Sereniny neteře Marie Munkové (1917/18), jejíž podobu se pokusil zachytit poté, co spáchala sebevraždu. Žádný z několika pokusů o její portrét však nedokončil.

Vedle těchto portrétů Ledererovi měli celou sbírku Klimtových děl, z nichž nejvýznamnější byl cyklus figurálních kompozic *Filosofie* (1899/1907), *Medicíny* (1900/07) a *Práva* (1903/07) o rozměrech více než 4 x 3 m. Klimt je vytvořil pro Velkou aulu Vídeňské univerzity, ale pro odpor části profesorů nemohly být použity k původnímu účelu. Lederer je odkoupil od ministerstva za 30 000 rakouských korun, přičemž *Filosofie* a *Právo* se dostaly do jeho sbírky, kde pro ně Hoffmann upravil zvláštní místnost. V roce 1915 koupil také další z nejvýznamnějších Klimtových děl, 8 dílů *Beethovenova vlýsu* (1902), k němuž mu Klimt věnoval 148 kresebných studií. August Lederer získal od Klimta také další významné figurální obrazy jako *Přítelkyně* (1916/17), *Ledu s labutí* (1917), vynikající krajiny *Zlatá jablona* (1903), *Zahradní pěšina se slepicemi* (1916), *Na Gardasee* (1913) a další. Byla tu i jedna z mála Klimtových plastik, *Hlava sfingy* se zavřenými očima a těžkými vlasy, známá dnes pouze z fotografie. Také Serena byla při nákupech Klimtových prací velmi

Portrét Elisabeth Ledererové, olej na plátně, 1914.

velkorysá, v roce 1918 koupila např. celou výstavu 200 Klimtových kreseb a o rok později vydala album 25 jeho nejlepších kreseb z pozůstalosti.

Ledererovi zůstali Gutavu Klimtovi věrni celý život, oba jej přežili o mnoho let a žádný z Klimtových obrazů nikdy neprodali. August zemřel v roce 1936, Serena byla roku 1940 ze svého domu vyhnána

a zemřela v březnu 1943 v Budapešti. Oběma synům se podařilo včas emigrovat, dcera Elisabeth zůstala ve Vídni; její arijský manžel, dědic pivovarnické dynastie, se s ní po anšlusu rozvedl. V březnu 1940 prohlásila, že jejím otcem byl Klimt, což bylo potvrzeno prohlášením Sereny i dalších svědků. Tak se jí podařilo ujít deportaci, zemřela však v říjnu 1944 ve Vídni. Klimtovská sbírka byla po její smrti konfiskována a odvezena na zámek Immenndorf v Dolním Rakousku, který 8. 5. 1945 zapálila ustupující německá armáda – všechny zde uložené sbírky byly zničeny včetně asi 20 nejvýznamnějších Klimtových pláten. Pouze portréty Sereny a její dcery se objevily v roce 1948 na aukčním trhu a byly navraceny rodině: dnes je portrét Sereny vystaven v Metropolitním muzeu, portrét Elisabeth byl dlouhodobě zapůjčen Neue Galerie v New Yorku. Všechnu nepřízeň doby překonal také *Beethovenův vlýs*, který Erich Lederer nabídl roku 1973 rakouskému státu a po dlouhé restauraci se vrátil na své téměř původní místo v pavilonu Secese.

BERTA A VICTOR ZUCKERKANDLOVI

Berta Zuckerkandlová (1864–1945) byla emancipovaná žena a jedna z prvních novinářek, která se především ve *Wiener Allgemeine Zeitung* vehementně zastávala Klimta, spolku Vídeňské secese i Wiener Werkstätte. V r. 1886 si vzala Emila Zuckerkandla (1849–1910), nejstaršího ze tří bratrů z Györu, který byl univerzitním profesorem anatomie a patologie. Významným mecenášem Klimta a Vídeňských dílen byl však její švagr Victor Zuckerkandl (1851–1927), činný jako obchodník především v železářství. Měl cenný soubor Klimtových kreseb včetně jeho *Pallas Athény* (1897), kterou získal od Waerndorfera. Klimt v roce 1912 portrétoval Victorovu ženu Paulu Zuckerkandlovou, rodina vlastnila vynikající Klimtovy krajiny *Louka s máky* (1907) a *Ovocná zahrada s růžemi* (1912) a další obrazy. Viktor a Paula zemřeli krátce po sobě v roce 1927 v Berlíně, kde byla poté většina sbírky vydražena. Portrét Pauly měl být darován Rakouské galerii, za nacistů byl ale konfiskován a zmizel. Zachoval se pouze portrét Pauliny švagrové Amalie Zuckerkandlové (1913), která se provdala za Ottu Zuckerkandla, nejmladšího ze tří bratrů, který vedl nemocnici židovské obce ve Vídni. Ze všech Klimtových modelů ji čekal nejhorší osud: po anšlusu byla v roce 1942 se svou mladší dcerou deportována do Terezína a poté zavražděna v Bežeci.

ARNO PAŘÍK

IZRAEL NA PRANÝŘI

Mění se tvář antisemitismu

Psal se 14. čtrnáctý květen 1947, když Andrej Gromyko podpořil v OSN jménem SSSR rozdělení britské mandátní Palestiny na židovský a arabský stát. Zaskočil tím Británii, která si nic takového nepřála, i nerozhodnuté Spojené státy. Gromyko na podporu židovské národní svrchovanosti zmínil též utrpení Židů v období nacismu. O soucit však nešlo: Sověti počítali s Izraelem jako nástrojem své expanze do regionu. Když jim kalkul vazalského Izraele nevyšel, stali se jeho zapřísáhlým nepřitelem.

Podobnou cestou od vlastního snu o státě Židů po jeho zuřivé napadání ovšem neprošla jen komunistická velmoc a její satelity. Na počátku 21. století je zřejmé, že s Izraelem si svou frustraci stále vehementněji vyřizuje intelektuální levice. Kniha italského politologa Emanuela Ottolenghiho *Autodafé. Evropa, Židé a antisemitismus* o tom podává znepokojující svědectví.

PODIVUHODNÝ SOUZZVUK

Průzkumy veřejného mínění v EU a statistiky vypovídají jasně: Izrael podle Evropanů představuje největší ohrožení světového míru, antisemitských předsudků i útoků přibývá. Starý kontinent má své Židy unesené a umučené, jejich děti zavražděné ve škole, škody na židovském majetku každoročně rostou. Je prokázáno, že tyto činy nejednou souvisejí s událostmi na Blízkém východě, které radikalizují sociálně nezačleněné muslimské imigranty a jejich potomky. Skončí-li izraelsko-arabský konflikt, soudí optimisté, evropský antisemitismus ztratí svůj zdroj.

Skutečnost však naznačuje něco jiného: Protižidovské postoje (v této souvislosti se nověji užívá i pojem judeofobie) nejsou věrným zrcadlem aktuálního stavu blízkovýchodního martyria. V ekonomicky a politicky znervózněné Evropě se utvořilo antisemitské podhoubí, které již prvotně nečerpá ze starších stereotypů náboženských, sociálních či etnických, ale z klišé novodobého: blízkovýchodního konfliktu, který – povýšen nad všechny ostatní rozpory dnešního světa a na jeho hlavní hrozbu – má být zosobněním snahy Západu o kolonizaci, dominanci, rasovou diskriminaci a zhoubnou globalizaci.

Toto zlo stejně jako výbušnou situaci v oblasti má prý přítom jediného viníka – izraelské Židy podporované souvěrci v diaspoře. Hněvivá vystoupení vůči tomuto dvojedinému společenství, byť připouští se, provázené „občasnými excesy“, jsou prý potom pochopitelná. Vždyť i za ně

vlastně nesou odpovědnost Židé – vinni si svými potížemi, právem odsuzovaní za zahrávání si s osudem lidstva.

Tato mantra, podporovaná zvláště silně médií v Británii, Francii, Itálii, Španělsku, Řecku a Skandinávii, je ovšem jen slovním doprovodem k politickému směřování Evropy posledních desetiletí. Jakkoli nelze podceňovat antisemitismus extrémní pravice a neonacistů, nezdá se mít politikou budoucnost. Spjatost se zločiny šoa je pro většinu lidí přece jen odpudivá. Zato intelektuální antisemitismus liberální levice, po desetiletí vlivné v evropském duchovním a politickém vývoji, schovaný za fasádou odporu vůči „sionistům“, je přijímán s benevolencí. A krajní levice, která se při svých veřejných vystoupeních proti Izraeli dokáže spojit i s militantními islamisty, se – co se Židů týče – neméně lehce shodne se svými ideovými odpůrci zprava.

Každý po svém tak zpochybňuje zločiny šoa. Zatímco neonacisté jsou přesvědčeni, že k pokusu o vyhlazení Židů nacisty a jejich pomahači nedošlo a historie včetně důkazů o vraždění v plynových komorách byla zfalšována, levice se vyžívá v obviňování Izraele ze stejných praktik, jakých vůči Židům užili nacisté, což je jen jiný způsob překrucování historie. Je urážlivé být jen naznačit, že by se vztah Izraelců k Palestincům podobal programovému, systematickému vyhlazování Židů nacisty. Levicí nabídnuté srovnání tak zůstává pobuřující lží, která však ve věku zapomnění a nevědomosti emotivně působí, a nejen to. Vedle obhajoby protižidovské nenávisti a násilí „ušlechtilým hněvem“ má totiž tato zlovolná konstrukce i svůj dopad faktický: V nepřipadném srovnání banalizuje a relativizuje podstatu šoa, přesně podle zásady „je-li Osvětim všude, není nikde“.

Není to jediný souzvuk jinak zapřísáhlých ideových protivníků: Odpůrci Židů zleva i zprava si jsou blízcí i tezí, že „Židé zneužívají holokaust“: příliš prý o něm mluví, používají ho jako „alibi pro zločiny Izraele“. Tak jsme na jedné straně svědky snahy obrátit šoa proti Židům, na straně druhé úsilí o marginalizaci nebo přímo dejudaicaci holokaustu (jak to činí levice s odkazem na univerzalitu lidského utrpení), případně jeho vymazání z paměti (odmítnutí „židovských lží“ krajní pravice).

STÁT ZROZENÝ Z HRÍCHU

Antisemitismus levice má dlouhou historii počínaje utopickými socialisty 19. století

po institucionalizovaný antisemitismus v SSSR a komunistickém bloku. Je smutnou skutečností, že evropská levice po konci studené války přejala takřka beze změny jeho antisemitské výpady skryté za „kritiku sionismu“. Na tomto základě je židovský stát demonizován levicově liberálními médií, politiky i představiteli mezinárodních organizací (s převahou muslimských zemí a zemí třetího světa), nejednou za užití protižidovských stereotypů z období nacismu.

Nehledě na nespočetné jiné konflikty a zločiny autokratických režimů pouze demokratický Izrael je po léta stavěn na pranýř OSN a světového veřejného mínění jako privilegovaný škůdce míru. Jsou to právě tato dvě D – demonizace a dvojí metr –, která podle předsedy Židovské agentury Natana Ščaranského odlišují antisemitismus od legitimní kritiky Izraele. A dodává ještě třetí antisemitské D: snahy delegitimovat židovský stát jako takový, upřít židovskému národu právo na státnost. Právě to je pravým obsahem antisionismu, mezi jehož propagátory najdeme – pro někoho možná překvapivě – Izraelce i potomky rodin s židovskými kořeny.

V posledních dvaceti letech je tak i přímo v Izraeli patrná snaha o diskreditaci židovského státu na základě nového náhledu na historii, sociologii a obecněji sociální vědy. S odvoláním na archivní materiály, postupně odtajňované od 70. let, radikálně vystoupila především skupina „nových historiků“, která nabídla vlastní verzi vzniku Izraele a arabsko-židovského konfliktu. V dějinách je stále co objevovat a historie Izraele není výjimkou. Tak například izraelský historik světového renomé Jehuda Bauer ve svých *Úvahách o holokaustu* vyvrací zažitou představu, že vznik Izraele byl přímým důsledkem šoa. Historickou interpretací dochází k závěru přesně opačnému: Ke zrození Izraelského státu došlo navzdory šoa. Tentýž historik ovšem též odmítá postsionistické interpretace „silně inklinující k neomarxismu a postmodernismu“, konkrétně tezi, že sionismus byl koloniálním hnutím.

Ideologičnost, s níž postsionisté přistupují k historii Izraele, nezavrhne sám. Tito badatelé nahlížejí dějiny především jako mravní soudci a, jak dokládá Ottolenghi, levicový politický postoj u nich převažuje nad historiografickou analýzou. Ani neudiví, že postsionisté se ve své ústřední tezi o nelegitimitě založení Izraele neliší od extrémní pravice, byť hovoří odlišně: Podle neonacistů je Izrael plodem oklamání světa „údajným holokaustem“, podle postsionistů jde o etnický spornou událost, popírající identitu diasporu a diskriminující Židy neevropského původu. V každém případě ti i ti mají za to, že Izrael je „zrozen z hříchu“, a s touto pre-

misou docházejí ke shodnému závěru: Je-li zrod Izraele hanebný, nemůže být jiná ani jeho přítomnost a budoucnost. A řešení? Podle postsionistů zrušení Izraele jako židovského státu.

Postsionisté se stali miláčky evropských levicových intelektuálů: „Jestliže takto mluví o Izraeli jeho občan, Žid, musí to být pravda.“ Původ mluvčího však ve vědě není argumentem a může nabídnout nanejvýš alibi ve zpolitizované nevěcné rozpravě. Právě takovou k potěše antisemitů všeho druhu pěstují i evropští odpůrci Izraele, kteří se hlásí ke svému židovství anebo o něm přinejmenším mluví.

ŽIDOVŠTÍ ODPŮRCI IZRAELE

Židovský disent obracející se proti vlastnímu společenství provází celé židovské ději-

Protiizraelská demonstrace ve Španělsku. Foto Karel Cudlín.

ny. Nejslavnější středověké disputace proti Talmudu vedli roku 1240 v Paříži a roku 1263 v Barceloně dva ke křesťanství konvertovaní Židé – Nicola Donin a Pablo Cristiano. Jako jejich následovníci, rovněž pronásledující své někdejší souvěrce, byli přesvědčeni, že jim osvědčují lásku.

Podobně ti, kdo dnes s odkazem na své židovství usilují o vydělení Izraele ze společenství národů, činí tak údajně pro dobro jeho židovských obyvatel i Židů diasporních: Židovská náboženská sekta Neturej Karta je přesvědčena, že modlitbami za zánik bezbožného Izraele urychluje příchod Mesiáše, zatímco levicoví židovští intelektuálové se domnívají, že výzvami k ostrakizaci „militaristického státu okupace, útlaku a apartheidu“ naplňují humanistický odkaz židovských filosofů Buber a Arendtové.

Izrael, třeba přiznat, nedostává nejvyšším nárokům židovské tradice na mravnost ani v životě občanském, ani politickém. Náboženský myslitel Ješajahu Leibowitz (1903

až 1994) ve svých promluvách v izraelské televizi, vydaných posléze v knize *Úvahy nad Tórou*, si nejednou zoufá nad tím, že v zemi s největším zastoupením praktikujících Židů jsou slova Tóry a proroků špatně chápána a občas i politicky zneužívána. Jestliže však Izrael v jednotlivých skutcích nedostojí absolutním toranickým a někdy i obecně etickým nárokům, je tím mravně horší než jiné státy, stává se vyvrhelem mezi národy?

Sekulární levicoví intelektuálové v diaspoře, kteří dle vlastního skromného soudu zosobňují židovské svědomí a autentický duchovní odkaz, jsou ve svých odsudcích Izraele ještě příkřejší. Zcela však ignorují, že dilemata vyplývající z nutnosti spravovat stát a hájit ho před vnější ozbrojenou silou vedla a vedou v Izraeli k rozhodnutím, jež

národnost, a současně bojovat za tu palestinskou, zpochybnit výkon státní moci Izraelem, a zároveň „chápat“ protiizraelský terorismus, angažovat se v protikapitalistických, protiamerických, antiglobalistických, pacifistických aktivitách – to jsou atributy, které přinejmenším v západní Evropě charakterizují „dobré“, společensky a intelektuálně přijatelné Židy. Nejlepší jsou prostě ti, kteří jimi přestali být kromě svého sebeoznačení.

Bojem za „svobodu porobených“ a „jednostátní řešení arabsko-izraelského konfliktu“ západní levice nahradila své salonní koketování s myšlenkami socialismu. Židovské angažmá v tomto zápasu však nelze odbýt jen poukazem na historicky známý fenomén židovské sebeненависти – individuální uvědomění si vlastní „špatné“ židovské (dnes protiizraelské) identity, aby byla následně zavržena. Jde o něco obecnějšího a podstatnějšího. Podle Ottolenghiho: „Žid, který definuje svou židovskou identitu jedine a vylučně jakožto akt svědectví proti Izraeli a odsouzení Izraele, představuje pro antisemity alibi. Pro Žida, který toto alibi nabídne a který nenávidí své bratry, je odsouzení aktem autodafé.“

Opakuje se tak situace, kterou židovské dějiny znají z 19. století: Žid se musí „napravit“, vykoupit své společenské bytí. Tehdy, v období emancipace, byli Židé osočováni z národní nelояality a nepřátelství k nacionalismu, dnes ti, kdo se nezříkají Izraele, jsou obviňováni z nedostatku kosmopolitního smýšlení a tribalismu. Dříve prý tvořili „mezinárodní židovskou internacionálu“, dnes jsou „sionistickou pátou kolonou“ mimo Izrael.

Hovořit o tom všem, označit hlasatele takových názorů za antisemity, narazí na rozhořčený odpor: „Židé vydírají, snaží se umlčet pravdu!“ Že dnešní antisemitismus není primárně inspirován nacistickou ideologií, by však nemělo mást. Protižidovskou nenávist možno hlásat i bez antijudaismu a rasismu pod hesly pokroku, humanismu, univerzalizmu, svobody a lidských práv. A právě to s protiizraelským zaujetím činí především evropská levice.

LEO PAVLÁT

(Psáno pro Orientaci *Lidových novin* a *Roš chodeš*, který text publikuje v úplné verzi.)

exilové Židovstvo v poválečné západní Evropě nemuselo zvažovat. Židovský stát přitom v době svého vzniku poskytl útočiště statisícům židovských běženců, kteří – na rozdíl od dnešních blahosklonných kritiků Izraele – bojovali v Evropě o přežití.

„Izrael odmítáním úlohy věčné oběti a přechodem od bezmoci k moci představuje pro mnohé ztrátu úlohy oběti, a tudíž nevinnosti,“ píše k tomu Ottolenghi. Problém je, že postmoderní, hodnotově rozplzlá Evropa Židy-oběti, Židy jako vzpomínku nade vše miluje. Oběti nechybují, židovská muzea jsou krásná a pieta je vznešená. Pokud se s tímto Židé ztotožní a spokojí, jsou z mediálních i univerzitních řečníků vydáváni za pochodeň humanity, zatímco sionismus za její degeneraci.

PŘIJATELNÝ ŽID

Distancovat se od něho, odvrhnout náboženský obsah judaismu a ponechat si jeho povrchní kulturní slupku, odmítnout židovskou

Bibliografie: Emanuele Ottolenghi, Autodafé. Evropa, Židé a antisemitismus. Praha, Academia 2012. Z italského přeložila Lenka Kovaříková; Jehuda Bauer, Úvahy o holocaustu. Praha, Academia 2009. Z angličtiny přeložil Tomáš Vrba; Ješajahu Leibowitz, Úvahy nad Tórou. Praha, P3K 2012. Z francouzštiny přeložil Leo Pavlát; Walter Laqueur, Měníci se tvář antisemitismu – od starověku do dnešních dnů. Praha, Nakladatelství Lidové noviny 2007. Z angličtiny přeložila Petruška Šustrová.

PŘÍBĚH JEDNOHO HŘBITOVA

Židovský hřbitov v Drmoulu

DĚJSTVÍ PRVNÍ

Bylo to asi rok dva po válce, mohlo mi být tak kolem 10 let, když si máma jela do Mariánských Lázní léčit ledviny nastydlé při bydlení na jedné terezínské půdě. A táta i já jsme jeli za ní.

Táta vzpomínal, že z okolí Mariánek pochází část jeho rodiny: Židé nesměli sídlit v Mariánských Lázních, ale vrchnost jim povolila usadit se v blízkých vesnicích, např. v Chodové Plané nebo v Drmoulu.

V tom Drmoulu, odkud pocházela i rodina Norberta Frýda, autora rodinné trilogie, kde právě v prvním díle *Vzorek bez ceny a pan biskup* popisuje život židovských rodin v této vesnici. A tak táta navrhl, že bychom mohli jít do Drmoulu na výlet a podívat se na hřbitov, kde členové naší rodiny spočívají.

Lesní hřbitůvek jsme sice našli, ale zcela zarostlý mlázím, křovím a trnitým maliním, většinu náhrobků povalených. Nebyla šance dovnitř proniknout, natož pak něco najít. Zklamáně jsme odešli.

DĚJSTVÍ DRUHÉ

V květnu 1977 doprovázeli moji rodiče svou přítelkyni z Aktion Sühnezeichen Eriku Buhrovou s dalšími lidmi po pražském Židovském Městě. Při návštěvě Starého hřbitova se Erika zeptala, jestli tu jsou pohřbeni i naši předci. A otec jí pověděl o svých předcích pohřbených kdesi na tom zarostlém, zpuštěném a přece tak kouzelném hřbitůvku v Drmoulu.

DĚJSTVÍ TŘETÍ

Také Erika jezdila do Mariánek na ledvinovou kúru. Ubytovaná byla vždy v soukromí, v domě českobratrského faráře Laštovky.

V roce 1997, tedy 20 let po tátově zmínce o Drmoulu, to už byli oba moji rodiče léta po smrti, den před odjezdem zpět domů do Drážďan se její sousedka zmínila o malém židovském hřbitůvku v nedaleké vsi. Okamžitě si vzpomněla na tátovy předky a rozhodla se, že ten hřbitůvek ještě musí navštívit.

A byl tu: zarostlý jak divoká džungle a přece čímsi kouzelně magický. V tu chvíli si umínala, že ho z té divočiny musí vyprostit a dát mu opět důstojnou podobu.

DĚJSTVÍ ČTVRTÉ, PÁTÉ A NĚKOLIK DALŠÍCH

Již o rok později, v roce 1998, přichází první skupina dobrovolníků od organizace Sühnezeichen na letní tábor seniorů. Při prvním táboře vykáceli mláží, povytínali maliní a křoví. Nutno říci, že obecní zastupitelé, zejména starosta, byli vždy velmi vstřícní a nápomocní, např. tehdy zajistili likvidaci složených hromad dříví a rostlinstva. Následovalo několik dalších táborů, kdy muži pomocí železné trojnož-

Profesor Gil Hüttenmeister z Univerzity v Tübingenu. Foto autorka.

ky vztyčili povalené náhrobky, pokud byly podstavce, připevnili kameny speciálním cementem a podle možnosti slepili rozlomené kusy. Vždycky jsem tábor přijela navštívit, den dva jsem se i trochu podílela na práci.

Táborů se opakovaně zúčastnil i skvělý judaista, profesor Gil Hüttenmeister z Univerzity v Tübingenu, který fotografoval, dokumentoval, luštil a překládal nápisy, pomáhal i známý milovník židovských hřbitovů, ústecký herec Achab Haidler. A tak jednoho dne mi ukázali i pět hrobů, které nesly jména Lauscher, jména mých předků.

Pro mne to byl opravdu veliký den, moc jsem vzpomínala na táta, jak by ho to těšilo! A ze zarostlé džungle se postupně stával půvabný lesní hřbitůvek, který se stal i pýchou drmoulské obce, jeho fotografie je i součástí pohlednice obce Drmoul, byly tam i děti na naučném projektu, kopírovaly si symboly na náhrobcích, dozvěděly se něco o židovském náboženství a zvycích, u hřbitova a na cestě pod lesem jsou tabule s informacemi o hřbitově a v obci o historii drmoulských Židů. (Posledních 36 ode-

šlo z Drmoulu do vnitrozemí po záboru Sudet, většina jich zahynula.) Bylo vidět, že i v době, kdy se tábory nekonaly, se o hřbitov starají nějaké obětavé ruce.

DĚJSTVÍ LETOŠNÍ

Náhrobky, které dlouhá léta ležely v zemi, byly kupodivu celkem dobře chráněné. Ukázalo se však, že poté, co byly vztyčeny, jsou vystaveny působení počasí, lišejníků a mechů. A tak Ericce to zase nedalo. I když jí už je také přes sedmdesát let, svolala ještě naposledy jeden tábor seniorů od organizace Sühnezeichen Friedensdienste.

Sjelo se nás 18. Ale předtím oslovila ing. Mojžíra Malého z Matany s prosbou

o pomoc. Bylo totiž nutno náhrobky od mechorostů nejen očistit, ale potom zakonzervovat tak, aby znovu neobrustaly a jejich povrch odolával i do budoucna. Práce to byla nelehká. Ing. Malý přislíbil a zajistil účast restaurátora, pana Mjartana, aby právě práce s chemikáliemi provedl. Pan Mjartan skutečně přijel a hned v našich stopách očištěné náhrobky pečlivě ošetřoval. Tím se snad alespoň na delší dobu uchová půvabný hřbitůvek v celé své kráse.

Opět se ukázal veliký zájem drmoulské starostky a dalších obyvatel, kteří pomohli, kde

bylo třeba, a ještě na zakončení tábora na počest „brigádníků“ uspořádali ve společenském domě fotografickou výstavu o postupu a výsledcích práce a slavnostní odpoledne s tanečním vystoupením místních školáků a s klezmer hudbou proloženou četbou židovských humoristických povídek.

A DALŠÍ DĚJSTVÍ?

Erika ještě s ředitelkou drmoulské školy chystá vzdělávací projekt. Jako tečku za svou práci pro Drmoul připravuje Erika pro dnešní školáky krásnou příručku plnou obrázků, srozumitelných textů i jednoduchých otázek a pracovních úkolů, která pomůže i další a další třídy seznámit např. s hlavními židovskými zvyky a svátky, se životem a osudy několika významnějších členů drmoulské židovské pospolitosti, naučit je hrlosti i na jejich bývalé židovské spoluobčany a věst je tak i toleranci.

Třeba to ale není zapotřebí: na nedostatek slušnosti, ohledů a vstřícnosti v Drmoulu ani u tamních dětí a mládeže si rozhodně stěžovat nemohu.

MICHAELA VIDLÁKOVÁ

Etgar Keret**NOVÝ DŮM VE STARÉ ZEMI**

Model vnitřního řešení domu. Foto archiv.

V říjnu byl na varšavské Chłodné ulici otevřen „nejvyšší dům na světě“ určený jako přechodný domov spisovatelům, kteří chtějí pobýt v polské metropoli, případně o ní něco napsat. První nápad byl spjatý s izraelským spisovatelem Etgarem Keretem (v češtině vyšla jeho kniha povídek Létaující Santini), jehož matka se ve Varšavě narodila. Svou cestu do staronového domova komentoval Keret v následujícím textu (přejatém z internetového časopisu Tablet Magazine).

Za několik hodin nastoupím do letadla z Tel Avivu do Varšavy a mohu říct, že jsem pořádně nervózní. Ne z letu a určitě ne z Varšavy, tam jsem byl už nejmíň desetkrát. Jsem rozčilený, protože tentokrát tam nejedu jako turista nebo spisovatel, který uvádí svou knihu. Tentokrát jedu domů.

Ten domov není moc velký. Vlastně je hodně úzký, zřejmě je to nejužší domov na světě, ale i tak – 122 centimetrů široký domov je pořád ještě domov. A jsem tolik nervózní proto, že to je poprvé po sedmdesáti letech, kdy má někdo z naší rodiny domov ve Varšavě.

Máma se ve Varšavě roku 1934 narodila. Když vypukla válka, skončila s celou rodinou v ghettu. Jako dítě našla způsob, jak rodičům a bratrovi v kočárku pomáhat. Děti mohly z ghetta vyklouznout a otvory příliš malými pro

dospělé propašovat zpátky něco k jídlu. Za války ztratila matku i malého bratra. Pak přišla i o otce a zůstala na světě úplně sama.

Jednou mi vyprávěla, už před mnoha lety, že když jí umřela matka, řekla svému tátovi, že už nechce dál, že jí nezáleží na tom, jestli také zemře. Otec jí řekl, že nesmí umřít, že musí přežít. „Nacisté,“ pověděl jí, „chtějí vymazat jméno naší rodiny ze světa a ty jsi jediná, kdo ho může zachovat. Ty válku musíš přečkat, aby přežilo naše jméno. Aby ho znal každý, kdo půjde po varšavských ulicích.“ Brzy potom zemřel. Když válka skončila, mámu poslali do jednoho polského sirotčince, pak do dalšího ve Francii a nakonec do Izraele. Tím, že přežila, splnila žádost svého otce. Zachovala rod i jeho jméno.

Když začaly mé knihy vycházet v překladu, proslavil jsem se poněkud překvapivě ve dvou zemích, v Polsku a v Německu. Později, aby to dokonale ladilo s maminčiným životopisem, jsem se prosadil i ve Francii. Máma se nikdy do Polska nevrátila, ale to, že jsem měl v její rodné zemi úspěch, pro ni bylo hodně důležité, snad důležitější než úspěch v Izraeli. Vzpomínám, že když si přečetla mou první povídkovou sbírku

v polštině, řekla mi: „Nejsi vůbec izraelský spisovatel. Jsi polský spisovatel ve vyhnanství.“ A pokud je to pravda, tak za několik hodin budu doma. Je to uzoučký domov a pobudu tam jen pár dní, ale na vstupních dveřích je obrovská cedule, na které stojí Keretův dům, a až dorazím, zavolám mámě a řeknu jí, že jsem doma.

Jak se to seběhlo? Před třemi lety mi zavolal polský architekt Jakub Szczęsny a snažil se mi po telefonu vysvětlit, že mi chce ve Varšavě postavit dům, nejužší dům na světě. Tehdy jsem si myslel, že to je bláznivý nápad. Celá naše konverzace byla díky jeho polštině s těžkým anglickým přízvukem hodně komická, takže jsem si myslel, že si ze mě dělá nějaký kamarád legraci. Za několik týdnů přijel Jakub do Izraele, a když jsem se s ním setkal, zjistil jsem, že to myslí úplně vážně. Chtěl postavit dům se stejnými proporcemi jako mají moje povídky: tak minimalistický a malý, jak to půjde. Jakmile Jakub poprvé uviděl nevyužitý prostor mezi dvěma domy na Chłodné ulici 22, rozhodl se, že něco postaví tam. Když jsme se setkali, ukázal mi plány na úzký třípatrový dům.

Po naší schůzce jsem popadl počítačovou simulaci domu a ukázal ji mámě. K mému překvapení tu ulici okamžitě poznala: úzký dům byl úplně náhodou naplánován na místě, kde stál můstek, který spojoval malé a velké ghetto.

Když máma pašovala jídlo rodičům, musela právě tady překonat bariéru, kterou hlídali nacističtí vojáci. Věděla, že kdyby ji chytili s bochníkem chleba, okamžitě by ji zabili. A teď, po 72 letech, budeme mít na tomhle místě dům. Malý hbitý domek: na obrázku to vypadá skoro tak, že mu tu dějiny nenechaly místo, ale on tam stejně proklouzl, jako by chtěl říct: V tomhle městě kdysi žila jedna rodina. Už tu není, ale každý, kdo půjde kolem mě, se musí na chvíli zastavit, podívat na mé uzoučké vzdorovité tělo, na mou jmenovku a vzpomenout si na jméno té rodiny.

(z angličtiny přeložila am)

Pohled z ulice. Foto archiv.

ORTEN PŘED ORTENEM

Juvenilie velkého básníka a jak vznikaly

Lze bez nadsázky říci, že vydávání spisů jednoho z největších českých básníků trvá již téměř tak dlouho jako život samotného autora. *Spisy Jiřího Ortena* začaly díky péči Marie Rút Křížkové vycházet před dvaceti lety v nakladatelství Československý (později Český) spisovatel: po deníkových svazcích *Modrá kniha* (sv. I, 1992), *Žitná kniha* (II, 1993) a *Červená kniha* (III, 1994) vyšly roku 1995 *Knihy veršů* (IV) a roku 1997 *Prózy I* (V). Po zániku Českého spisovatele vyšly roku 1999 *Prózy II* v nakladatelství Mladá fronta (přítom zůstala zachována původní, asi ne úplně šťastná grafická podoba *Spisů*). Před deseti lety vydalo nakladatelství Paseka Ortenova *Dramata* (spolu s jeho publicistikou) jako svazek VII; nyní vycházejí (jako svazek IX) v nakladatelství Torst Ortenovy *Básnické juvenilie*. Torst připravuje vydání i zbývajících (VIII.) dílu, jenž zahrne autorovu korespondenci.

ORTEN PŘED ORTENEM

Edičně *Básnické juvenilie* připravil Jiří Opelík, který také napsal vynikající obšáhlu studii nazvanou „Orten před Ortenem (Zpráva o Ortenových básnických juvenilích a jejich edici)“, v níž se zabývá nejen samotnými ranými básněmi J. Ortena, ale také dobou a společností, která začínajícího básníka ovlivňovala. Následující text je především zprávou o Opelíkově „Zprávě“, která si pro množství informací a citlivý vhled do Ortenova díla pozornost čtenářů rozhodně zaslouží.

Svazek obsahuje na 140 básní, které Jiří Orten (vl. jm. Jiří Ohrenstein) psal, slovy editora svazku, v období „předortenovském“, tedy v době, kdy tvořil své první básnické pokusy. Jedná se o díla z let 1935–1938, přičemž Opelík závěr juvenilního období vymezuje přesně na den: oním datem je 19. březen 1938, kdy vznikla první báseň zařazená do knižní prvotiny *Čítanka jaro* (vyšla v říjnu 1939 v Halasově edici *První knížky* pod pseudonymem Karel Jílek), pokládána již za dílo vyzrálého a osobitě „ortenovského“ básníka.

Opelík velmi podrobně shrnuje okolnosti vzniku prvních básní: Orten odešel z rodné Kutné Hory na druhého ročníku kolínského gymnázia na dramatické oddělení Státní konzervatoře v Praze (zkoušku na školu udělal úspěšně až na druhý pokus, v červnu 1937, předchozí rok navštěvoval jazykovou školu a byl zaměstnán u firmy Crediton v Praze-Karlíně). První verše tiskl v gene-

račních literárních časopisech, především v „měsíčníku československého pokrokového studentstva“ *Mladá kultura*, jež redigoval Bohuslav Březovský a později Kamil Bednář s Karlem Brušákem a v němž publikovali i další začínající básníci (a budoucí Ortenovi blízcí přátelé) Ivan Blatný, Josef Lederer a František Schulmann (později psal pod pseudonymem Jiří Daniel). Od podzimu 1936 Orten tiskl básně také ve

Jiří Orten okolo roku 1935. Foto archiv.

Studentském časopise, jehož prostřednictvím se seznámil mj. s Pavlem Schönfeldem (Tigridem), Zdeňkem Urbánkem, Ladislavem Fikarem a Josefem Hiršalem. Další generační vrstevníky poznal na konzervatoři a při účinkování v Divadelním kolektivu mladých (např. Josefa Schwarze či svou osudovou lásku Věru Fingerovou). Orten a jeho přátelé se seznámili též s profesorem Václavem Černým a s Františkem Halasem, který je dál uvedl k Horovi, Seifertovi, Holanovi a Zavadovi.

KDO NESTÁL NALEVO...

Jak se tyto společenské okruhy projevovaly na oněch předortenovských básních? Opelík zaznamenává, že úplně prvními básnickými pokusy z poloviny 30. let autor reagoval na sociální a politickou situaci, ovlivněn levicovými básníky (především V. Nezvačem), a to zcela v souladu s tím, co prohlásil Pavel Tigrid: „V první republice, jako student, kdo nestál nalevo, byl buď vůl, nebo nebyl mladý, nástup fašismu mladé nalevo tlačil.“ Stejně jako jiní mladí básníci Orten vyjadřoval názor, že

svět se musí změnit a že skutečnou svobodu přinese revoluce, již provedou dělníci (Orten ovšem nešel tak daleko, aby adoroval „novou zemi“, SSSR); podobně jako jiní umělci vyjadřoval solidaritu se španělskou republikou ohrožovanou fašismem. Jak píše Opelík, Orten v úplných počátcích své tvorby publikoval v levicových či přímo kryptokomunistických časopisech pro mladá (*Mladá kultura*, *Haló noviny*, *Hej rup*), a to od roku 1935 do půli roku 1937.

Ovšem již ke konci roku 1936 v „Diskusi o mladých básnících“, která probíhala v *Mladé kultuře*, Orten odmítl redukovat poezii na revoluční „my“ a obhajoval legitimitu soukromé tematiky v poezii v kontrastu s „prázdnými slovy“ a „pouhými frázemi“ těch, kteří „mluví a více přikazují psát o revoluci“. A dokonce společně s přítelem J. Ledererem poslali (pod pseudonymem) do redakce *Mladé kultury* k dokonalosti dovedené, a tím vlastně zparodované revoluční básně – jejich autorství však bylo prozrazeno a redakcí náležitě okomentováno. Z Ortenovy angažované básně citujeme: „Korouhve s tisíci odznaky lidu / korouhve zápasících u Madridu / a všechna města kde se hladoví / všichni ti chlupci kteří nejsou jenom sví / všichni ti kteří rozdávají / své srdce svoji velkou lásku kraji / celá tam zem prohníla mrtvými těly / celá tam zem těch kteří už znachověli / a těch kteří s praporcem odhodlání / se nad tvým životem a nad tvou bídou sklání / dělníku!“ Nicméně některé Ortenovy rané básně, jež parodicky míněny nebyly, vyznívají podobně. V básni *Město* z roku 1935 čteme: „Paláce jak křivá cesta / dělník básník velkoměsta“, v básni *Pointa* z téhož roku pak „Ale až jednou stane se zázrak / a celá ta jejich morálka se propadne nznak, / pak se půjdem podívat do nekonečna, / abychom tam uviděli – / Vítězství!“

K Ortenovu rozchodu se společensky angažovanou poezií a s programem socialistického realismu přispěli jeho starší přátelé z uměleckých kruhů, Kamil Bednář, Karel Brušák, a především Václav Černý a František Halas. Normalizační kritik Jiří Hájek, jenž se se studentem Ortenem také vídal, básníkovi tento odklon nikdy nezapomněl a roku 1976 ve svých vzpomínkách napsal, že Orten svůj život prohrál v okamžiku, kdy se odloučil od svých „mladokulturnických, komunistických počátků“.

BÁSNIČKÉ POKUSY

Na podzim 1937 začal Orten tisknout v Halasových *Rozhledech*, počátkem roku 1938 v *Kritickém měsíčníku*, který řídil Václav Černý. Hlavními náměty jeho básní se stávají soukromá témata: nejspíše pocity chlap-

ce, z něhož se stává muž, pocit nenaplněné lásky, zážitek otcovy smrti a posléze básně milostné, z nichž J. Opelík vyděluje ještě básně příležitostné, psané volným veršem, jejichž úlohou bylo posílit básnickou milostnou strategii. Ortenova poezie začíná být také ovlivňována jeho oblíbeným autorem, francouzským katolickým básníkem Francisem Jammesem: v básních se objevuje téma střetu s nadoborní autoritou, s Bohem. Ortenovy básně se stávají úspornějšími, více propracovanými, poučenějšími a začíná se prosazovat typický znak jeho básnických textů – princip paralelnosti a opakování. I tak však Ortenovy juvenilní básně zdaleka nedosahují jeho pozdějšího mistrovství. Editor svazku k tomu poznamenává: „Nezapomněli jsme však, že vydáváme celek textů, který jejich autor nesestavil a nikdy se jím neucházel o pozornost publika, který není výběrem toho, co autor považoval za nejlepší, nýbrž –

pietně – souborem všeho, co se dalo z Ortenových veršovaných začátků dohledat, nadto souborem co nejjednodušeji, tj. chronologicky uspořádaným. Jen z předkládaných textů prorazil Orten v časopisech, jinak zůstaly v rukopise – a navíc mnohé vznikly jen z „cvičných“ důvodů.“ Svě první básně si Orten zapisoval do černých sešitů, naplnil celkem čtyři. Desátého ledna 1938 nesáhl po dalším černém sešitu, ale začal psát do *Modré knihy*, jež pro něj symbolicky i reálně znamenala posun: autor už texty promyšleně členil a básně, jež do své deníkové *Modré knihy* zařadil, pečlivě vybíral. Některé z těchto již mnohem vyzrálejších textů se ještě ocitají mezi juveniliemi, ale editorem stanovené „hraniční datum“ (19. 3. 1938) jejich počet omezuje na třicet.

BEZ VYZNÁNÍ

J. Opelík uvádí v jedné z poznámek zvláštní událost z Ortenova života. Šlo o to, že Jiřího Ortena nezapsali rodiče do židovské obce, byl vedený jako „bez vyznání“. Tento stav mu však v době, kdy byl roku 1941 díky příteli Hanuši Bonnovi zaměstnán na pražské židovské obci, působil problémy, a tak poprosil matku, aby ono „bez vyznání“ nechala úředně ověřit. Matka mu, zřejmě na jaře 1941, odepsala: „Konečně jsem vyzvěděla, jsi-li žid, nebo bez vyznání. Dnes jsem byla u žid. obce a tam mi řekli, že jsi bez vyznání. Je to však velice lehké. Koupíš si

blanket a vyplníš jej a napíšeš zdejšímu okresnímu úřadu, že vstupuješ do židovské víry.“ Orten jí poté (4. 4.) odepsal: „Teď tě poprosím o něco hodně důležitého. Buď, prosím Tě, tak hodná a zajdi ještě jednou na kutnohorskou náboženskou obec a zeptej se ještě jednou, zda jsem skutečně bez vyznání, zda jsem byl skutečně vyškrtnut z matriky. Byl bych mnohem radší, kdybych nebyl bez vyznání, protože jinak s tím tady budu mít potíže, ti, co jsou u víry, nevraží na ty druhé, a já jsem zaměstnán, jsem-li bez vyznání, vlastně v nepřátelském táboře.“ Načež paní Berta Ohrensteinová synovi odepsala: „Pan Rudolf Pick mi došel dnes k matrikáři a bohužel jsi vyškrtnut, bez vyznání. Když prý si ale podáš ihned žádost na zdejší židovskou obec, budeš to mít okamžitě vyřízené.“ I když z hlediska norimberských zákonů bylo lhostejné, zda Orten je, či není v obci zapsán, z této korespondence mrazí.

Jiří Orten: Spisy IX. Básnické juvenilie. Uspořádal, k vydání připravil a doprovodné texty napsal Jiří Opelík. Vydalo nakl. Torst v Praze roku 2012. 267 stran, dop. cena: 298 Kč.

NAJÍT VÁCLAVICE

(dokončení ze str. 9)

do Ouštic, Dunávic a Chvojinka jen občas. Znal v těchto vesnicích všechny sedláky a chalupníky, věděl přesně, kolik má každý polí a luk, kolik koní, kolik volů, krav a telat na odstavě, jaké má úspory nebo dluhy, zda je přičinlivý nebo ospalý, zda rád pije či má-li jiné vášně mimo flintičku a hony. Přesto nebyl otec s to, aby svou rodinu uživil, a musila zasáhnout matka, která navštěvovala tytéž vesnice a prodávala střížní zboží. Když jsem dokončil studia a dostal místo v Kojetíně, vzal jsem si otce, kterému již bylo 80 let, a matku, které bylo 67 let, k sobě a poskytl jsem jim, co jejich srdce ráčilo. Ale přesto se cítili nešťastní a zahrnovali mě výčitkami, že jsem je z jejich prostředí neměl brát. Vzpomněl jsem si nečetněkrát na staré pořekadlo, že se staré stromy nemají přesazovat; ale rodiče již obchodovat nemohli, ve Václavicích neměli nikoho, kdo by jim vypral prádlo, umyl podlahu a kousek masa z Benešova přinesl. Nemohli tam tedy zůstat déle, oni však prodali při stěhování jen svůj nábytek, ale svou lásku k tamním lidem a svůj zájem o ně si vzali s sebou a vzpomínali na všechny, co dělají, jak se mají, zda jsou ještě živi, zda se už ten či onen mladík oženil a ta či ona dívka vdala, jak asi letos sype obilí, co zasil XY na Vinici a co na poli u Chrástán atd. atd. Když už se sami nemohli uživit, šli k dětem, ale vzali s sebou lásku k lidem, s nimiž byli po celý život ve styku, a tak žili jen ve vzpomínkách a cítili se nešťastní, i když jim děti poskytl, co jen mohly. Mílovali jsme a milujeme český lid, v jehož středu jsme vyrostli, a jestliže tolik na své Václavice myslím, je to jen proto, že mi v dětství přirostly k srdci a já je milovat musím. A všude nás měli lidé upřímně rádi, pokud je nikdo proti nám nepopouzel.

Byl jsem na pohřbech venkovských židů, jimž dal farář zvonit v okamžiku, když byli z vesnice odvázeni na vzdálený židovský hřbitov. Byl jsem na mnoha pohřbech ve vesnicích, na které se dostavili čeští lidé z blízka i z daleka, aby uctili židovského souseda.

Jako zvláštní kuriozitu ještě uvádím, že jsem byl na pohřbu v Mladé Vožici, kde na hřbitově přistoupil hned po mně k rakvi katolický kněz a rozloučil se se šlechtyným židem, který byl za první světové války živitelem četných tamních rodin. Zaznamenávám tyto případy, abych vyslovil svůj odpor všem, kteří tyto přátelské vztahy kdy kalili.

(Vybráno z knihy Richard Feder: *Život a odkaz*, Praha 1973; kráceno a doplněno mezititulky.)

ALICE MARXOVÁ

Kalendárium

V letech 1938–89 se mnoho židovských spisovatelů, překladatelů a publicistů ocitlo v emigraci, řada z nich se už nevrátila: nebo jen nakrátko, než je vyhnala hrozba nové totality. Tito vyhnanci se často hlásili ke své rodné zemi a – navzdory nepřízni totalitních režimů – zůstali v nějaké, občas překvapující míře spjatí s její kulturou. S odstupem let se dá říci, že po roce 1939 představovali jednu z posledních sil působících proti zapomnění, k němuž nacisté a komunisté odsoudili skutečnost „trojí duše země české“. S jejich jmény a dílem se české publikum seznamuje v rozsahu odpovídajícím jejich významu teprve posledních dvaceti letech a často jde o výjimečný zážitek. Beze zbytku to platí o profesorovi **PETERU DEMETZOVÍ**, germanistovi, překladateli, autorovi řady knih, studií a esejů, který se v minulých týdnech dožil požehnaných **90 let**.

Peter Demetz se narodil 21. října roku 1922 v Praze, matka patřila k židovské rodině, usazené v Čechách po staletí, otec pocházel z Ladinů, starodávného rétorománského etnika, rodina přišla do Prahy z Tyrol. Demetzovi žili v Brně a Praze, kde Peter studoval religionistiku, germanistiku a bohemistiku. V roce 1944 byl jako míšenec internován, matka zemřela r. 1943 v Terezíně. Ve studiích pokračoval po roce 1945 v Praze a po své emigraci (1948) ve Švýcarsku, Velké Británii a USA. Přednášel pak v řadě amerických a evropských univerzit, mnoho let působil jako profesor na slavné Yaleově univerzitě. Po listopadové revoluci se pravidelně vrací do rodné země. Za zásluhy o českou a německou literaturu byl oceněn V. Havlem, v Německu zlatou medailí J. W. Goetha, letos na jaře významnou cenou Georga Dehia aj.

Demetz patřil k prvním zdejšími autory, kteří se věnovali Franzi Kafkovi (*Kafka a Praha*, 1947). Také jeho další studie, knihy a eseje patří většinou do oboru germanoslavistiky, který založili židovští profesori české větve Karlovy univerzity Arnošt Vilém Kraus a Otokar Fischer. Z Demetzových základních děl vyšly u nás v překladu z německých originálů *České slunce, moravský měsíc* (1997); *René: pražská léta Rainera Maria Rilka* (1998); *Praha černá a zlatá* (1998), příběh města od mýtických časů po rok 1937 (pohřeb T. G. M.), pojatý jako nepřímá pole-

mika s romantickým viděním Prahy jako města magického ve známé knize A. M. Rippellina; dále 1909: *Aeroplány nad Bresciou* (2003), sonda do úsvitu moderní doby v reportáži o cestě Franze Kafky a jeho přátel na jeden z prvních leteckých dnů v Evropě; vynikající eseje v souboru *Dějště: Čechy* (2008; viz recenze v *Rch* 4/2009) s předmluvou Karla Schwarzenberga, či esejistické vzpomínky evokující dobu protektorátu *Praha ohrožená 1939–1945* (2008). Do němčiny přeložil Ortena a Halase, jichž si velmi váží, Seiferta, Šiktance, Arbese, Durycha aj., ceněný je jeho překlad *Babičky* Boženy Němcové (pracoval na něm se svou první ženou Hannou Demetzovou, autorkou vzpomínkové prózy *Dům v Čechách*, jejíž překlad vydalo nakladatelství Sefer v r. 2011).

Pro české čtenáře představuje Peter Demetz zjevení v několika směrech. Především pro svou znalost historie českých zemí, jejich obyvatel a kultury v míře, která není zdaleka běžná. Tuto historii reflektuje velmi osobitě: s citovým zaujetím, jež by vlastně mělo vyloučit odstup od tématu, ale není tomu tak: Demetz vidí dějiny s nadhledem, ironií a sebeironií, které mu umožňují nahlížet i známé historické okamžiky bez předsudků a občas tyto předsudky bořit. Schopnost nastavit neobvyklý úhel pohledu má možná svůj zdroj v autorově původu, jenž je co do pestrosti v pražské německé literatuře srovnatelný s osobní situací Johannese Urzidila (jemuž ostatně Demetz věnoval jeden ze svých esejů). Nejen historii a situaci lidstva, ale i svou vlastní je schopen vidět neromanticky. Na otázku redaktora ČRo 1 (30. 9. 2011), kým se vlastně cítí být, odpověděl poslední nositel dědictví „trojí duše země české“, Ladinec, český Němec, německý Žid, americko-německý spisovatel, který žije v Pensylvánii: „Bejvalým Pražákem, to je nejlepší popis... Jak se můžu dovolávat národnosti, když vlastně národnost nemám? To všechno je smíšené, bylo to tak i onak.“

V listopadu si připomeňme alespoň tři výročí: průmyslník a technik **EMIL KOLBEN** (1. 11. 1862 Strančice – 3. 7. 1943 ghetto Terezín) – **150 let**. Historik **HUGO SALOMON LIEBEN** (28. 4. 1881 Praha – 10. 4. 1942 Praha) – **70 let**. Spisovatel a kritik **ALFRED KLAAR** (7. 11. 1848 Praha – 4. 11. 1927 Berlín) – **85 let**.

(tp)

ARCHITEKT KARL JARAY (1878–1942)

Jednou z mnoha pozapomenutých osobností pražské německo-židovské akademické obce, jejichž životní osudy a dílo si po letech znova začínáme připomínat, je architekt Karl Jaray, od jehož úmrtí uplynulo 65 let.

Narodil se 14. 3. 1878 ve vídeňské židovské rodině, která měla z matčiny strany kořeny v Budapešti; otec pocházel z Temšváru, odkud roku 1870 odešel do rakouské metropole a změnil si jméno z Jeitteles na Jaray.

Karl vystudoval na vídeňské technice architekturu, pak odešel do Prahy, s níž spojil značnou část své profesní dráhy. Roku 1901 se stal asistentem na pražské německé technice, o tři roky později se habilitoval, v roce 1908 byl jmenován mimořádným profesorem. Vedle toho byl členem Německého polytechnického spolku v Čechách a v letech 1903–1912 členem redakce *Technische Blätter*, periodika, které spolek vydával. V Praze se také oženil s Margaretou, rozenou Hirschovou (1875–1942), jejíž rodina pocházela z pražského židovského prostředí. Později manželé konvertovali ke křesťanství.

Jaray stavěl hlavně bankovní a činžovní domy (z nich lze v Praze zmínit např. stavby na dnešním Ortenově náměstí), na pražské Eskomptní bance, své asi nejznámější stavbě, pracoval s Josefem Sakařem a dalšími architekty. Budova vedle Pražské brány (Na Příkopě č. p. 969) ve stylu moderního klasicismu sloužila po roce 1948 komunistické straně, dnes tu sídlí banky. Mimo Prahu je nutné připomenout alespoň barokem ovlivněnou vilu pro továrníka Eugena Poráka v Loučovicích (která bohužel nedávno vyhořela) a budovy pro Eskomptní banku v Moravské Ostravě, Českých Budějovicích, Ústí n. Labem, Jihlavě a v Šumperku.

Roku 1925 se Jaray vrátil do Vídně, kde pracoval jako architekt „na volné noze“. Sprátelil se tu mj. se slavným literátem a žurnalistou Karlem Krausem, rodákem z Jičína, jehož pak finančně podporoval (byl jedním ze smutečních řečníků na jeho pohřbu).

Když v březnu 1938 nacisté zabrali Rakousko, odjel Jaray do Prahy. Po okupaci Čech a Moravy se mu podařilo odjet do Anglie a odtud do Buenos Aires, kde 29. 11. 1947 zemřel.

RADEK AUBRECHT

Peter Demetz. Foto archiv.

IZRAEL: Bez vizí a potlesku

Ty tam jsou časy, kdy Izrael dýchal souborem politických vizí. Má vyjednávat s Palestinci, nebo jejich vedení považovat za teroristy? Má podpořit vznik palestinského státu, nebo osady na Západním břehu Jordánu? Taková témata určovala agendu voleb, profily politických stran i zájem světa o Izrael.

Na Západě patřilo k dobrému tónu znát ta témata, postojte k nim i argumenty pro a proti. Kdo chtěl být považován za vzdělance, musel vědět pár základních věcí: Kdo v Izraeli vládne a kdo je v opozici; kdo vede pravici a kdo levici; jakou vizí tito lídři nabízejí. Z toho vycházel zájem o izraelské volby – s napětím se očekávalo, zda zvítězí politická vize A, nebo vize B.

Dnes je to úplně jinak. Izrael se cítí vojensky bezpečněji a společensky sebejistěji. Palestinské povstání je už jen kapitolou dějin a na Západním břehu Jordánu ustal i bombový terorismus. Za hlavní nebezpečí je konsenzuálně pokládán jaderný program Íránu a hlavně jeho politické vedení, které se netají přáním zničit židovský stát. Někdy hlavní politické téma a vize A či B, kterými by političtí lídři bojovali o přízeň voličů, nenajdeme. A přece v této situaci premiér Netanjahu vyhlásil předčasné volby. Není tudíž ani divu, že ty volby nebudí velký mediální zájem.

VÍTE, KDO VEDE LEVICI?

Faktem zůstává, že Izraelci zvolí novou politickou reprezentaci 22. ledna 2013. Ale ty hlavní otázky visí ve vzduchu: Proč ji vlastně budou volit, když Benjamin Netanjahu a pravice jako taková disponují v Knesetu velkou převahou? Kde najít ideový soubor pravice a levice, který by inspiroval voliče? Těžko hledat odpověď. Ten, kdo pamatuje posledních dvacet let a velké ideové soubory pravice (Ariel Šaron, Benjamin Netanjahu) s levicí (Jicchak Rabin, Šimon Peres, Ehud Barak), teď tápe.

Barak odešel od laboristů a založil stranu Acmaut. Pozorovatel se neubrání dojmu, že více než o ideovou vizí jí půjde o podporu osobních ambicí Ehuda Baraka. A sama Strana práce? Ve 120členném Knesetu disponuje pouhými osmi poslanci, čemuž ne-

lze říkat účinná opozice. A stranu vede nová tvář Šeli Jechimovičová, což – při vši účtě – není zrovna osobnost, která by strhávala voliče. Ne, tyto volby nebudou zajímavým střetem pravice a levice.

Bývalý německý kancléř Helmut Schmidt říkával, že ten, kdo má v politice vizi, by měl jít na psychiatrii. Ale v Izraeli ten bonmot neplatil. Tamní politika více než půl století zosobňovala souboje vizí. Ne nadarmo se říká, že potkají-li se dva Židé, střetnou se tři názory. Jenže teď se zdá, že se Schmidtův bonmot naplňuje i v Izraeli. Ten, kdo by chtěl vyrukovat do volební

V lednových volbách nepůjde o základní směr politiky Izraele. Ilustrační foto Karel Cudlín.

kampaně s politickou vizí, jako by sám sebe předem odsuzoval – ne sice na psychiatrii, ale k roli marginální opozice. Tak nějak působí atmosféra před lednovým hlasováním.

Volby se v Izraeli vždy spojovaly s nabídkou bezpečnosti pro stát. Dříve to chodilo tak, že levice nabízel vizí dohody (autonomie, potažmo stát pro Palestince), kdežto pravice sázela na vizí bezpečí z pozice síly (čest výjimkám, jako byl Beginův mír s Egyptem). V principu to zůstává, ale nabídky vizí se změnily v handrkování o detaily koaličního vládnutí, které jsou vnějšmu pozorovateli jaksi nesrozumitelné.

KDO JE TU VĚTŠÍ ŠÉF

Tedy ne že by tu bezpečnost roli nehrála. V listu *Jediot achronot* to komentuje Ariella Ringel-Hoffmanová: Hádka mezi premiérem Netanjahuem a ministrem obrany Barakem (tedy to, co vedlo k vyhlášení voleb) ohrožuje bezpečí státu. Kdyby se udála třeba v Norsku, působila by komicky. Řeklo by se, že dva zralí muži se chovají jako ško-

lačky v sedmé třídě. Jenže když se udála v Izraeli, v době připomínky 39 let od jomkipurové války, chtě nechtě se ožívují staré analýzy. Ty odhalují, kolik vojáků padlo hlavně proto, že jistí generálové si chtěli navzájem dokázat, kdo je větší šéf.

Tolik ke sporu mezi dvěma lídry v téže vládě, sporu, který vedl k předčasným volbám. Jenže pro voliče je zajímavější, o co se přou dva hlavní lídři, kteří se v těch volbách budou ucházet o vedení celé země. V *Ha'arecu* to líčí Jonathan Lis. Na úvod pár základních faktů. Zaprvé: lídrem s šancí porazit Netanjahu už není šéf Strany práce, ale Kadimy – strany reprezentující odkaz jejího zakladatele Ariela Šarona. Z druhé: Kadimu už nevede Cipi Livniová

(převzala ji po Šaronově mrtvici), ale Šaul Mofaz. Zatřetí: Mofaz nezpochybňuje základní směřování Netanjahuovy vlády, ale její styl, který se neohlíží na izraelské spojence ve světě, především na Ameriku.

Benjamin Netanjahu se soustředí výhradně na hrozbu jaderného Íránu. Pasuje se na jediného lídra schopného čelit jí silou. „Kdokoli tuto hrozbu bagatelizuje, není hoden vést Izrael ani den,“ říká. K Americce nepřistupuje jako k tradičnímu, hodnotovému i strategickému spojenci, ale utilitárně podle toho, který z kandidátů pro Bílý dům je

pro jeho politiku příhodnější – a to bude víc Mitt Romney než Barack Obama.

Šaul Mofaz svému soupeři vyčítá hlavně to, že v očích světa i spojenců přeměnil Izrael ve stát působící sebestředně a arogantně. „Izrael,“ tvrdí Mofaz, je prý po vládě Netanjahua „slabší, izolovanější, rozdělenější, hladovější a vyžděšenější. To není Izrael, který znám – to nemůže být jeho obraz.“

V lednových volbách nepůjde o základní směr politiky Izraele, ale spíš o to, zda ji Izrael chce koordinovat s tradičními spojenci na Západě. Anebo zda uvítá i spojence, kteří se mu nově nabízejí – třeba když Rusko 18. října v UNESCO zabránilo projednání pěti protiizraelských rezolucí, činilo tak jen z upřímné sympatie? Ano, soubor vizí bude mimo hru. Ale atmosféra tak cizí nebude. Kdybychom ji měli přirovnat k něčemu nám známému, tak duel Netanjahu – Mofaz by mohl odpovídat názorovému souborji, dejme tomu, Václav Klaus – Karel Schwarzenberg.

ZBYNĚK PETRÁČEK

NAŠI NEBO CIZÍ? ...a další události

/Vybráno z českého tisku/

„Velkolepá oprava synagogy v Nové Cerekvi se chýlí ke konci. ... Její iniciátoři ale nechtějí usnout na vavřínech. Musejí přemýšlet, zda a jak budova v budoucnu najde využití,“ píše Pelhřimovský deník (17. 10.) v referátu o jednom z objektů z projektu Federace židovských obcí v ČR, nazvaném Revitalizace židovských památek. „Židovská čtvrť v Nové Cerekvi zahrnuje synagogu, hřbitovy, chudobinec i továrnu bratří Schlingů.“ ■ „Jsem velký fanda židovské historie a těším se, až navštívím Staré Město, dějiště příběhů o Golemovi a Maharalovi,“ řekl topzinu.cz (17. 10.) britský „electro-soulový“ zpěvák a skladatel Alex Clark před svým prvním koncertem v Praze. Na otázku redakce: „Je pravda, že jste ortodoxní Žid? Ovlivňuje vaše vyznání nějak vaši hudbu?“ odpověděl: „Ano, jsem ortodoxní Žid. Pravdou je, že hudba, kterou nyní dělám, je trochu více pozitivní...“ ■ Kolínský deník (16. 10.) referoval o tom, že „mladí historici pracující pod křídly občanského sdružení Ratenická včela“ organizují v Ratenicích setkání u příležitosti vzpomínky na tři ratenické Židy, kteří zahynuli v šoa. Ratenice jsou vůbec první vesnicí, která si za vražděné sousedy připomene pamětními kameny. ■ Padesát českých antisemitických kreseb a grafik z let 1899 až 1945 nabízí podle Olomouckého deníku (16. 10.) výstava pod názvem *Žid je vždy nose* v olomouckém Divadle hudby. ■ ČRo-cro6.cz (15. 10.) přinesl obsáhlý komentář k rozsudku soudu v Tel Avivu, podle něhož Kafkovy rukopisy z pozůstalosti, které zachránil přítel Max Brod a odkázal své dlouholeté sekretářce a přítelkyni, patří nikoli dcerám posledně zmíněné, jak zněla její závěť, ale Izraeli, přesněji řečeno světereckému fondu izraelské Národní knihovny. ■ Hospodářské noviny (15. 10.) upozornily na to, že Karlova univerzita napodobila dvacet světových univerzit a udělila čestný doktorát největšímu současnému kardiologovi, harvardskému profesorovi Eugenu Braunwaldovi. Rodák z vídeňské židovské rodiny (1929) se zasloužil mj. o to, že dnes umírá jen 5 procent pacientů stížených infarktem myokardu (ještě před 25 lety zemřel každý čtvrtý). ■ „Stane se Skandinávský poloostrov oblastí, jež bude, jak se říkalo v třetí říši, judenfrei, tedy bez Židů?“ ptá se autor článku v týdeníku Týden (15. 10.), který se zabývá emigrací Židů z dříve klidných severovýchodních zemí v důsledku rostoucího antisemitismu – zjevného nejen u přistěhovalců z muslimských zemí, ale čím dál více také u rodilých Švédů a Norů. Především

ve Švédsku nacházeli před více než sto lety bezpečí Židé prchající před pogromy v Rusku. ■ V Praze vzniklo nové divadlo, Studio hrdinů. O jeho první inscenaci nazvané *Církev* soudí recenzent týdeníku Respekt (14. 10.), že je to „velmi vydařená adaptace“ stejnojmenné hry francouzského spisovatele Louise-Ferdinanda Célina, „geniálního literáta a zároveň nechutného antisemity“. Divadlo podle něj předvedlo „nebývale trefnou sondu do uvažování člověka, který nedokázal zvládnout svůj intelekt a kvůli pyšce a odmítání vnitřní sebereflexe byl odsouzen ... k destrukci ojedinělého myšlenkového potenciálu, jimž byl bezesporu obdarován“. ■ Americký autor bestsellerů Steve Berry v rozhovoru pro týdeník Reflex (18. 10.) prozradil mj., že v jeho thrillerech je 90 procent pravdy a že svůj jedenáctý thriller zasadil do Prahy: „Vaše židovská čtvrť se píše sama.“ ■ Dramatickému životu Ludvíka Hocha, syna z chudé židovské rodiny z Podkarpatské Rusi, kterého zná svět jako kontroverzního mediálního magnáta Roberta Maxwella, se věnovaly novinky.cz (17. 10.). Autoři mj. připomněli a zpochybnili teorii, že za jeho záhadnou smrtí před 21 lety stál Mosad. ■ Chrudimský deník (23. 10.) oznamuje, že 5. 12. bude ve městě odhalen pomník 80 chrudimským Židům, kteří nepřežili šoa; a připomíná konkrétní osudy některých z nich. Místním obětím bude také věnována výstava v Muzeu barokních soch. ■ Mladá fronta DNES (23. 10.) zaznamenala, že ve věku 108 let zemřel Antoni Dobrowolski, nejstarší přeživší Osvětími. ■ Tentýž deník 20. 10. oznámil, že Brno hodlá splnit slib z roku 1946 a postaví pomník židovským (navíc také romským) obětím holokaustu; bude jím černá žulová kostka na náměstí 28. října. ■ Vedoucí oddělení pro dějiny šoa v Židovském muzeu v Praze Michal Frankl řekl ČRo 6 (17. 10.) mj.: „Židovská menšina, to není jen příběh holokaustu, Židé tady nemají přece vystupovat jenom jako oběti, ale jako přirozená složka společnosti v českých zemích... My teď máme jeden velký, z evropských peněz sponzorovaný projekt, který se jmenuje *Naši, nebo cizí?*... Chceme ukazovat, skoro bych řekl, fluidnost, pohyblivost identit.“ ■ Skladby Smetany, Händela, Mozarta, Hapky, Hradišťanu a Verdího sbor Židů z *Nabucca* zazní do šumění vody ve fontáně na Masarykově náměstí v Hodoníně vždy v 9, 11, 13 a 17 hodin. Rozpis skladeb je k vidění u vchodu do radnice (Hodonínský deník, 19. 10.). (tp)

RABI B. FARKAŠ (1902–1991)

BERNARD FARKAŠ se narodil na Jom kipur **11. 10. 1902**, tedy před **110 lety**, v Jasíně na Podkarpatské Rusi. Otec Geršon, chasid a učitel náboženství, a matka Gitl (rozená Steinmetzová) měli dvanáct dětí, Bernard byl nejstarší. Po maturitě vyučoval na židovských školách v městečkách východních Karpat. (Ovládal perfektně češtinu, němčinu, hebrejštinu, maďarštinu, jidiš a angličtinu.) Jako aktivní sionista se dostal v roce 1927 do Vratislavi, kde vyučoval hebrejštinu v seminářích a studoval na Židovském teologickém semináři; ve studiu (filosofie, historie a orientalistiky) pokračoval v Berlíně a Bonnu. V roce 1933 působil jako rabín v Děčíně-Podmoklech; o dva roky později se oženil s Laurou (roz. Ickovičovou). Po Mnichovu emigroval do Budapešti, dostal místo v Užhorodu, ale nakonec skončil v pracovních táborech. Na jaře 1944 byl s rodinou uvězněn v ghettu v Užhorodu, krátce poté

Dr. Bernard Farkaš. Foto archiv Harry Farkaše.

v Osvětími, a pak v dalších pracovních lágrech. Přežil pochod smrti, osvobození se dočkal v Dachau; manželka a syn Ben Ami však zahynuli. Po návratu působil jako rabín v Děčíně, v r. 1946 se oženil; s Charlottou (roz. Jonapovou) měli syna Harryho.

V roce **1957**, tedy před **55 lety**, byl rabín Farkaš spolu s dalšími zatčen a obviněn z protistátní činnosti. Jako oblastní rabín jezdil totiž po Čechách, staral se o všechny obce, a tak měl přehled a věděl, kdo jak na tom je. Ve spolupráci s izraelskými diplomaty pak pomáhal organizovat podporu chudým, osamělým a nemocným židovským souvěrcům, o které se socialistický stát nestaral. Byl odsouzen na dva roky nepodmíněně, po 16 měsících se díky amnestii vrátil. (Rehabilitace v roce 1991 se už nedožil.) Od října 1958 působil jako rabín v Karlových Varech. Po smrti rabína dr. Síchera se stal pražským rabínem působícím po celých Čechách. Od podzimu 1964 žil v Německu: byl krajským rabínem v Cáchách; působil v Krefeldu, Essenu, Bonnu aj. Zemřel na Roš chodeš švat – 16. 1. 1991. Pochován je na Novém židovském hřbitově Köln-Bocklemünd. (hf)

ŽIDOVSKÁ OBEC V PRAZE

(společenský sál, Maiselova 18, Praha 1)

Káva o čtvrté

■ Ve středu **7. 11.** v 15.00 přijde na „Kávu“ novinář a spisovatel, autor řady pozoruhodných rozhovorů **Karel Hvížďala**. Pohovoří o češtině, médiích, osobnostech a mravnosti.

Podvečer Yvonne Přenosilové

■ V úterý **20. 11.** v 15.00 k nám zavítá královna české filmové komedie, herečka **Jiřina Bohdalová**.

EPES RARES

■ Bejt Simcha si vás dovoluje pozvat na již čtvrtý kulturně společenský večer Epes rares ve čtvrtek **15. 11.** od 19.00 v Café Jericho (Opatovická 22, Praha 1). Naším hostem bude známý spisovatel **Ivan Kraus**. Večerem nás tentokrát bude provázet trio Bardolino. Vstupné 50 Kč.

**BEJT PRAHA UVÁDÍ
JAIRA DALALA**

■ Pražská židovská otevřená komunita Bejt Praha zve na koncert **Jaira Dalala**, izraelského skladatele, houslisty, zpěváka a fenomenálního hráče na oud. Dalal se narodil v roce 1955 a patří mezi nejpilnější izraelské etnické hudebníky. Vydal již jedenáct alb, jeho skladby se vyznačují precizní znalostí klasické a arabské hudby i hlubokými sympatiemi, které chová k poušti a jejím obyvatelům.

Dalal v Praze v kostele sv. Ducha (ulice Elišky Krásnohorské, Praha 1) uskuteční dva koncerty. Na první **6. 11.** od 19.00 je vstup volný. Na druhý **7. 11.** od 19.30, jenž se koná v rámci koncertu **Světlo porozumění**, je omezený počet čestných vstupenek (budou k dispozici po ukončení prvního koncertu). Tento koncert natáčí ČT a ČRo, proto doporučujeme společenský oděv.

BENEFIČNÍ KONCERT NFOH

■ Nadační fond obětem holocaustu vás srdečně zve na benefiční večer, který pořádá **22. 11.** od 19 hodin na Židovské obci v Praze. Vystoupí Petra Erneyi Quartet, Dominika Weiss Hošková a Jiří Hošek, večerem provede Ester Janečková. Vstupné 290 Kč, výtěžkem koncertu budou podpořeny projekty v programech Péče, Připomínka, Obnova a Budoucnost. Více informací na www.fondholocaust.cz. *mm*

**ODDĚLENÍ PRO VZDĚLÁVÁNÍ
A KULTURU ŽMP PRAHA**

(Maiselova 18, Praha 1, 3. patro)

■ Není-li uvedeno jinak, začínají programy v 18.00 a vstupné na ně činí 30 Kč.
■ **7. 11.:** *Je to jen vítr...* Projekce celovečerního hraného filmu (2012), jehož autorem je v současnosti jeden z nejoceno-

**KULTURNÍ
POŘADY**

Jair Dalal, 2010. Foto archiv.

vanějších maďarských režisérů Benedek Fliegauf (nar. 1974). Film je založen na skutečném případě rasových útoků na maďarskou romskou komunitu v roce 2008 a na zprávách, které o nich vycházely v tisku.

■ **13. 11.:** „...to jsou těžké vzpomínky“. Projekce dokumentárního filmu Moniky Rychlíkové (28 min., 2002), který je kombinací výpovědí pamětníků romského holokaustu proložených čteným komentářem s fotografiemi a archivními materiály. O romské genocidě a o přezívajících protiromských stereotypech budou po projekci diskutovat herec a romský aktivista David Tišer a historik Michal Schuster z Muzea romské kultury v Brně.

■ **14. 11.:** *Proč má svátek Chanuka 8 dní?* Přednáška vrchního zemského a pražského rabína Karola Efraima Sidona.

■ **22. 11.:** *Shakespeareův Shylock – lichvář a tatínek*. Přednáška Jana Fingerlanda uvádějící volný cyklus nazvaný *Židé jako lidé a jako obrazy*, který si klade za cíl představit různé typy „imaginárních Židů“ a jejich úlohu v evropských dějinách.

■ **27. 11.:** *Žít! Ceija Stojka*. Projekce stejnojmenného dokumentárního filmu Anny Juránkové (33 min., 2009) věnovaného uznávané romské výtvarnici a spisovatelce narozené v Rakousku (1933), jejíž prvotina *Žijeme ve skrytu* vyšla v češtině v nakladatelství Argo (2009). Po projekci následuje diskuse s Jarmilou Balážovou, odbornicí na genocidu a diskriminaci Romů.

■ **28. 11.:** *Judaismus očima židovských velikánů: Abraham Joshua Heschel*. Přednáška Pavla Hoška z katedry religionistiky na ETF UK.

■ **Nedělní program pro děti a jejich rodiče:** 11. 11. ve 14.00. Jak bydlí Lvíček Arje? Lvíček Arje vás provede židovskou domácností. Prohlídka: Klausová synagoga. Jednotné vstupné 50 Kč.

■ Výstava v prostorách OVK: *Genocida Romů v době druhé světové války*. Od po-čet 10–15, pá 10–12, během večerních programů a po domluvě.

**ODDĚLENÍ PRO VZDĚLÁVÁNÍ
A KULTURU ŽMP BRNO**

(tř. Kpt. Jaroše 3, Brno)

■ **1. 11.** v 18.00: *Nabývání a pozbyvání vlastnictví* – přednáška z cyklu *Vybraná témata z židovského soukromého práva* brněnského rabína Šlomo Kučery. Vstupné 30 Kč.

■ **6. 11.** v 17.00: *Hieronymus Lorm – muž, jenž otevřel hluchoslepým svět*. Vernisáž výstavy, kterou připravilo Regionální muzeum v Mikulově. V roce 2011 uplynulo 190 let od narození významné osobnosti a mikulovského rodáka Hieronyma Lorma. Do historie se zapsal nejen jako básník, filosof a novinář, ale především jako tvůrce prstové dotykové abecedy pro hluchoslepy. Výstava je přístupná ve dnech programových akcí nebo po předchozí telefonické domluvě kdykoli. Vstup volný.

■ **15. 11.** v 18.00: *Čtení sluší každému*. Hebrečky divadel Brna čtou ze svých oblíbených knih židovských autorů. Vstup 30 Kč.

■ **18. 11.** ve 14.00: *Příběh Williho Bondiho*. Pozoruhodné na osudu Williho Bondiho je, že vedle židovského původu byla důvodem, proč jej nacistický aparát zatkl, deportoval a nakonec zavraždil, jeho odlišná sexuální orientace. Zájemci o bližší poznání Bondiho příběhu, nacistického teroru v Brně a perzekuce homosexuality v Protektorátu Čechy a Morava jsou srdečně zváni na přednášku historiků Jana Seidla (Fakulta humanitních studií UK) a Michala Konečného (FF Masarykovy univerzity v Brně).

■ **18. 11.** ve 14.30: *Jak se žilo v biblických dobách...rostlinám*. Dílna pro rodiče s dětmi od 5 let se bude výjimečně konat v dětské dílně ŽOB, tedy tř. Kpt. Jaroše 3. Vstupné 30 Kč.

■ **19. 11.** v 18.00: *Katolická církev a Židé*. Přednáška Mgr. Jaroslava Kadlece z FF Masarykovy univerzity o vztahu představitelů katolické církve k židovské menšině v období meziválečného Polska. Vstupné 30 Kč.

■ **26. 11.** v 18.00: *Židé a Poláci za druhé světové války – případ Jedwabne*. Přednáška Mgr. Jaroslava Kadlece. Vstupné 30 Kč.

**POLSKÁ SEZÓNA
V ŽIDOVSKÉM MUZEU VRCHOLÍ**

■ Hvězdou posledního letošního „polského“ koncertu ve Španělské synagoze bude André Ochodlo, polský hudebník německého původu a jeden z nejvýznamnějších zpěváků v jidiš na světě. André Ochodlo a Odem Trio vystoupí ve Španělské synagoze **6. 11.** od 19.30.

Závěr Polské sezóny patří **14. 11.** od 18.30 distribuční premiéra filmu Agnieszky Hollandové *V temnotě*. Projekce snímku se uskuteční za osobní účasti autorky. Vstupenky na představení lze zakoupit v pokladně Španělské synagogy nebo na www.ticketstream.cz.

LAUDEROVY ŠKOLY V PRAZE

■ **Den otevřeného vyučování:** Zajímá vás, co a jak se učí žáci a studenti Lauderových škol? Přijďte se podívat **14. 11.** mezi 8.00 a 18.00 hod. Rádi vás uvítáme na jakékoli vyučovací hodině základní školy i gymnázia. Podrobné rozvrhy a přípravy našich učitelů najdete od 12. 11. na www.lauder.cz.

■ **Světový den židovského studia: 18. 11.** od 9–17.00 se v budově Lauderových škol koná studijní setkání v rámci světového dne židovského studia. Tématem tohoto roku je požehnání a vděčnost. Podrobný program je k dispozici na www.lauder.cz. *ip*

CHANUKOVÝ BĚH

■ Třígenerační kulturní centrum a příznivci hnutí Maccabi pod záštitou sportovního klubu Hakoach si vás dovoluují pozvat na první ročník symbolického Chanukového běhu. Vyběhat budeme **9. 12.** (neděle) v 16.00 z Fibichovy ulice v Praze 3. Poběží se 2,5 km až po dnes známý Hagibor – místo setkávání všech generací.

Chanukový běh s pochodní je tradicí v mnoha evropských městech a samozřejmě také v Izraeli. Zúčastnit se může opravdu každý. Běh připravujeme i jako štafetu pro ty, kdo nemohou běžet celou trasu. Přibližně v 17.00 hodin na Hagiboru společně zapálíme druhou svíčku chanukie. Následuje kulturní část, občerstvení a volná zábava. Již od 14.00 bude na Hagiboru probíhat soutěž o nejlepší latkes a koblihu. Zájemci z řad jednotlivců nebo organizací se mohou na běžeckou část hlásit již nyní na klara@hakoach.cz. Vstupenky na celou akci lze zakoupit od **15. 11.** v pokladně ŽOP nebo na Hagiboru. *kk*

SŽOV

■ Sdružení židovských odbojářů a vojáků v Praze zve na přednášku *Současná situace v Izraeli z hlediska předčasných voleb a mezinárodního postavení země*, již přednese zástupce izraelského velvyslanectví v ČR. Sejdeme se **8. 11.** v 10.00 ve velké zasedací síni radnice ŽOP. *jp*

WIZO

■ Naše listopadová schůze se uskuteční **21. 11.** od 15.00 v Maiselově ulici, výbor se sejde o týden dříve **14. 11.** od 15.00 v Jáchymově ulici. Těšíme se na vás. *ek*

BAZAR V JÁCHYMOVĚ ULICI

■ KKL-JNF ČR vás zve na tradiční a oblíbený bazar ze ŽO Frankfurt nad Mohanem, který se bude konat od **21. 11.–21. 12.** (po–čt 9–17.00, v pátek pouze do 14.00) v přízemí Spolkového domu v Jáchymově ulici 3. Výtěžek celé akce bude věnován na výsadbu stromků v Českém lese v Izraeli. *Zoša Vyoralová*

VÝZVY – INZERCE

■ **Hledáme ženu**, která by dělala společnici starší dámě žijící v anglickém Manchesteru.

VÝZVY ZPRÁVY

INZERCE

Měla by jí vytvářet příjemnou společnost a hovořit s ní v češtině. Pro komunikaci s rodinou je vhodná znalost aj (popř. nj, fj). Žádoucí jsou dovednosti z oblasti péče o seniory a znalost židovských zvyků. Plat bude adekvátní poskytovaným službám. Pro podrobnosti a domluvu na vstupním pohovoru volejte na tel. 605 544 722.

■ **Hledáme pracovnice/pracovníky ostrah objektů** pro organizaci komunitního typu. Vaším úkolem mj. bude: ostraha objektů, do držování pracovních postupů a pokynů nadřízeného, dohled nad dodržováním bezpečnostních předpisů a procedur stanovených společností, práce bezpečnostní technologií – EZS, EPS, CCTV, provádění bezpečnostních preventivních bezpečnostních kontrol, zjišťování dat pro potřeb společnosti.

Požadujeme: SŠ s maturitou podmínkou, aktivní znalost práce na PC, čistý výpis z rejstříku trestů, zdravotní způsobilost, fyzickou zdatnost, odolnost vůči stresu, organizační schopnosti, smysl pro týmovou práci, příjemné vystupování, samostatnost, přesnost a odpovědnost, časovou flexibilitu, spolehlivost, zkušenost se sportem či bojovými sporty výhodou, aktuální foto a krátký motivační dopis podmínkou.

Nabízíme: zajímavou práci na ŽL v příjemném kolektivu, možnost závodního stravování, využití posilovny, možnost odborného růstu, komunikace v aj. V případě zájmu zašlete životopis, aktuální foto a krátký motivační dopis na e-mail: inzercesecurity@email.cz.

■ **Sháním fotografie ze sportovních soutěží Makabi:** jde především o I. a II. slet Makabi, svazové mistrovství Makabi a I. a II. Makabiádu, letní i zimní. Případně i fotografie anebo případné kontakty na příbuzné funkcionářů Makabi (konkrétně Artura Herzoga, Richarda Pacovského, Pavla Hirsche). Kontakt: bucka.peter@gmail.com

KULTURNÍ PROGRAM NA HAGIBORU

■ 22. 11. v 10.30: Klavírní matiné. Sladby E. Griega uvádí a hraje Gerard Langer.
■ 28. 11. ve 14.30: Vernisáž výstavy obrazů Jindřišky a Idaslava Kapuciánových.
■ 29. 11. v 15.30: Klavírní odpoledne. Hraje Božena Steinerová a Vojtěch Fröhlich.

CHANUKOVÉ PYRAMIDETO

■ Letošní Chanuku vám může zpestřit originální dárek: jednoduchá, rychlá a zábavná hra, Chanukové pyramideto. Hra obsahuje sadu

kouzelných pyramidek, dvanáct barevných karet a krátké povídky na téma židovských měsíců a svátků. Autorem hry je Jan Divecký. Obrazky namalovala Bohumila Skřivanová. Předpokládaná cena je 300 Kč. Více o hře na www.pyramidky.cz. Hru je třeba objednat do **7. 11.** na adrese pyramideto@mwe.cz. *jd*

REQUIEM ZA OSVĚTÍM

■ Dne **4. 11.** od 19.30 zazní v pražském Rudolfinu *Requiem za Osvětím*. Provede ji romská a Sintí filharmonie z německého Frankfurtu, která dříve nastudovala a v níž většinu ansámblu tvoří profesionální romští hudebníci z Německa, Maďarska a Rumunska. Koncert v Rudolfinu doplňuje řada akcí, které se zabývají dnešním rasismem a příbuznými tématy (viz str. 21). Vstupenky na koncert jsou zdarma k dostání v pokladně Rudolfinu.

SETKÁNÍ S MARKEM POLEVÝM

■ Zveme na malé literární posezení u příležitosti významného životního jubilea **Marka Polevého**. Koná se **8. 11.** v 18.00 v divadle Na prádle (Besední 3, P 1), úryvky z Polevého knih přečte Josef Somr. *ek*

JIDIŠ VE TŘECH

■ Další představení oblíbeného koncertu **Hany Frejkové** a jejich hostů se koná **13. 11.** v 19.00 v Divadle v Dlouhé.

ZEMĚ ZASLÍBENÁ V PÍSKU

■ V Prácheňském muzeu v Písku je po celý listopad přístupná výstava fotografií **Jana Sekala** s názvem *Země zaslíbená*.

ŽIDÉ A MORAVA

■ Dne **14. 11.** se v Muzeu Kroměřížska uskuteční již XIX. ročník konference Židé a Morava, věnované dějinám a současnosti moravských obcí a osobností. Více informací a kontakty naleznete na www.muzeum-km.cz.

KONFERENCE O PROCESU

■ Přesně 60. let od vynesení rozsudku nad tzv. protistátním spikleneckým centrem Rudolfa Slánského, dne **27. 11.** odpoledne, se bude v Plzni konat konference pro učitele, jejímž tématem bude také obraz procesu v médiích i jeho zasazení do evropského kontextu.

Součástí programu bude promítání dokumentárního filmu *Pražský proces* a beseda s jeho autorkou Zuzanou Justman, dále vystoupí novinář a historik Petr Brod, historička Kateřina Čapková a Martin Šmok.

Konferenci pořádáme ve spolupráci s FF Západočeské university v Plzni. Konferenci bude předcházet projekce filmu a beseda s paní Justman, která se uskuteční **26. listopadu** od 18 hodin v sále Oddělení pro vzdělávání a kulturu Židovského muzea v Praze.

Další informace na www.nasinebocizi.cz a na e-mailu: tereza.stepkova@terezinstu.dies.cz, telefon: 776 743 554 *tš*

ŽNO BRATISLAVA

V **novembri** blahoželáme: pani Mgr. Mariana Ascherová – 70 rokov; pani Helena Baginová – 102 rokov; pani Ing. Rozália Becková – 85 rokov; pani Elena Dancigerová – 94 rokov; pán Róbert Kardoš – 86 rokov; pán Peter Keleti – 74 rokov; pani Agneša Križková – 75 rokov; pán Ing. Juraj Mencer – 76 rokov; pani Magdaléna Nágelová – 92 rokov; pani Erika Orlíková – 75 rokov; pani Anna Považanová – 65 rokov; pani Alžbeta Schicková – 85 rokov; pán Peter Smékal – 75 rokov, a pani Mária Tepperová – 74 rokov.

Ad mea veesrim šana!

Úmrtí:

Naše rady opustili pani Terézia Lorinová a pán Pavol Lowinger.

Zichrona livracha!

ŽNO BANSKÁ BYSTRICA

V mesiaci **november** srdečne blahoželáme našim členom, ktorí slávia sviatok svojich narodenín, prajeme im všetkým zo srdca dobré zdravie, pohodu a radosť: pani Johanna Ambrošová, nar. 23.11. – slávi 80tku!; pani Ruženka Becková, nar. 13.11. – 85 rokov; pani Judita Suchánová, nar. 14.11. – 66 rokov, a pani Darinka Kartalová, nar. 13.11. – 62 rokov.

Ad mea veesrim šana!

ŽO BRNO

V **listopadu** oslaví své narozeniny: pani Petra Bauerová, nar. 18.11. – 31 let; pani Karin Czernayová, nar. 16.11. – 49 let; pani Dita Engelsmannová, nar. 21.11. – 33 let; pani Erika Fišová, nar. 26.11. – 82 let; pan Pavel Fröhlich, nar. 6.11. – 49 let; pani Anna Hanusová, nar. 26.11. – 82 let; pani Hana Kurfürstová, nar. 8.11. – 79 let; pan Vladimír Látal; nar. 21.11. – 51 let; pan Martin Mayer, nar. 3.11. – 31 let; pan Jan Pelíšek, nar. 2.11. – 30 let; pani Alexandra Strnadová, nar. 10.11. – 63 let, a pani Eva Zikmundová, nar. 7.11. – 55 let.

Ad mea veesrim šana!

ŽO DĚČÍN

V **listopadu** oslaví narozeniny: pan Viktor Tyrpak, nar. 19.11. – 25 let; pani Andrea Klímová, nar. 20.11. – 31 let; pan Jan David Reitschläger, nar. 24.11. – 39 let; pani Viktoria Francisco, nar. 8.11. – 46 let, a slečna Lucie Nachtigalová ml., nar. 24.11. – 18 let. Přejeme vše nejlepší.

Ad mea veesrim šana!

ŽNO KOŠICE

Srdečne blahoželáme **novembrovým** jubilantom: pani Edita Nováková, nar. 27.11. – 86 rokov; pán Herman Weinberger, nar.

**ZPRÁVY
Z OBCÍ**

18.11. – 85 rokov; pán MUDr. Valter Bauer; nar. 19.11. – 83 rokov; pán František Hubert, nar. 3.11. – 67 rokov; pán Jiří Weisz, nar. 7.11. – 66 rokov; pán Mgr. Tomáš Küchel, 23.11. – 65 rokov, a pani MUDr. Katarína Mozešová, nar. 19.11. – 64 rokov. Všetkým prajeme pevné zdravie a všetko najlepšie!

Ad mea veesrim šana!

Úmrtí:

S lítostou oznamujeme, že zomrela naše členka pani Magdaléna Novotná (92 r.).

Pamiatka na nich nech je požehnaná – Zichrona livracha!

ŽO OLOMOUC

V **listopadu** oslaví své životní jubileum pan Robert Götzlinger, nar. 5.11. – 70 let.

Ad mea veesrim šana!

ŽO OSTRAVA

V **listopadu** oslaví narozeniny: pani Eva Dindová, nar. 29.11. – 80 let; pani Jiřina Garajová, nar. 29.11. – 71 let; pan Ing. Petr Madrý, nar. 5.11. – 56 let; pani Erika Markovičová, nar. 15.11. – 62 let; pani Hildegarda Matyášová, nar. 23.11. – 83 let, a pan Jan Ryška, nar. 9.11. – 76 let.

Ad mea veesrim šana!

ŽO PLZEŇ

V **listopadu** oslaví narozeniny títo naši členové: pani Tehila Bednářová, 17.11. – 30 let, pani Hana Jančíková, 19.11. – 80 let, pani Věra Uhllová, 21.11. – 59 let, pan Libor Vojtěch, 22.11. – 23 let, a pan Ing. Petr Loužil, 23.11. – 77 let. Všem našim jubilantům přejeme zdraví a štěstí.

Ad mea veesrim šana!

ŽO PRAHA

V **listopadu** oslavují narozeniny: pani Hana Franklová, nar. 29.11. – 82 let; pani Bohumila Havránková, nar. 17.11. – 85 let; pani Helga Hošková, nar. 10.11. – 83 let; pani Marta Choděrová, nar. 7.11. – 88

let; pani Ely Jermářová, nar. 19.11. – 91 let; pani Štefanie Lorándová, nar. 22.11. – 93 let; pani Luisa Matoušková, nar. 25.11. – 82 let; pan Jiří Munk, nar. 2.11. – 80 let, pani Zuzana Nadjarová, nar. 10.11. – 88 let; pani Hana Pavlů, nar. 8.11. – 91 let; pan Mark Polevoj, nar. 16.11. – 80 let, pan Tomáš Radil, nar. 8.11. – 82 let; pan Jindřich Ročovský, nar. 12.11. – 82 let; pan Arpád Rosenfeld, nar. 17.11. – 85 let; pan Vilém Karel Solar, nar. 27.11. – 86 let; pani Ella Šimková, nar. 10.11. – 95 let, a pani Anna Tučková, nar. 27.11. – 89 let.

Ad mea veesrim šana!

Úmrtí:

Dne 22. 9. zemřela pani Alžběta Hauserová ve věku 94 let.

Dne 2. 10. zemřel pan Jan Vacek ve věku 68 let. Se zesnulým jsme se rozloučili ve čtvrtek 4. 10. v obřadní síni Nového židovského hřbitova v Praze.

Dne 4. 10. zemřel pan Ervín Singer ve věku 90 let.

Dne 24. 10. zemřela pani Jelena Mežibovská ve věku 82 let. Pohřeb se uskutečnil ve čtvrtek 25. 10. na Novém židovském hřbitově.

Nechť jsou přijati do svazku živých – Zichrona livracha!

ŽNO PREŠOV

V mesiaci **november** sa životného jubilea dožívajú títo členovia: pani Ági Fränklová, nar. 16.11. – 66 rokov, a pán MUDr. Martin Hrehorčák, nar. 29.11. – 41 rokov. Prajeme im z celého srdca všetko najlepšie, veľa zdravia a pohody v kruhu najbližších.

Ad mea veesrim šana!

ŽNO RIMAVSKÁ SOBOTA

V mesiaci **november** má narodeniny člen našej komunity MUDr. Július Lukáč, nar. 2.11. – 75 rokov. Prajeme tomuto nášmu členovi pevné zdravie, veľa šťastia, pohody a radosti v živote.

Ad mea veesrim šana!

ŽO TEPLICE

V **listopadu** oslaví narozeniny naši členové: pani Jana Urbanová, nar. 10.11. – 75 let, a pani Lenka Čapková, nar. 4.11. – 34 let. Vše nejlepší přeje celá židovská obec.

Ad mea veesrim šana!

ŽO ÚSTÍ NAD LABEM

V **listopadu** oslaví narozeniny: pani Pavla Schopfová a pani Milada Narwová. Jmenovaným srdečně blahopřejeme a přejeme hodně zdraví a osobní pohody.

Ad mea veesrim šana!

PĚT STOLETÍ ON-LINE

Institut Lea Baecka, newyorský badatelský archiv soustředěný na historii německy mluvících Židů, dokončil digitalizaci veškerého svého materiálu. Od půle října je tak tento primární pramen, zahrnující pět století židovského života ve střední Evropě, přístupný veřejnosti on-line. Projekt nazvaný DigiBaeck (a dostupný na www.lbi.org/digibaecck) nabízí přístup ke sbírce čítající 3,5 milionu stran dokumentů, od osobních listin a fotografií Alberta Einsteina a Mosese Mendelssohna po dopisy, deníky, recepty a další doklady každodenního života obyčejných lidí.

PAMÁTNÍK ROMSKÝM OBĚTEM

Na sklonku října byl v berlínském parku Tiergarten otevřen památník stovkám tisíců Romů, kteří byli zavražděni za holokaustu. Památník navrhl izraelský umělec Dani Karavan jako jezírko plné vody se zatažitelným trojúhelníkovým sloupkem uprostřed, který bude každý den ozdoben čerstvou květinou. Památník stojí naproti budově Spolkového sněmu a poblíž památníku umučeným Židům a homosexuální menšině. Obklopují ho desky s detailním popisem perzekuce Romů. Oficiální ceremonie se zúčastnil německý prezident Joachim Gauck i kancléřka Angela Merkelová. Přesný počet Romů zavražděných za druhé světové války není znám, podle skromnějších odhadů mohlo jít o 220 000 obětí, někteří historikové se však příklánějí až k počtu více než půl milionu lidí.

KAFKOVY RUKOPISY DO JERUZALÉMSKÉ KNIHOVNY

Po pětileté soudní bitvě vynesl v říjnu telavivský soud, zabývající se rodinnými záležitostmi, rozsudek ve věci rukopisů spisovatele Franze Kafky, které byly zahrnuty v dědictví Kafkova přítele Maxe Broda. Bitva o rukopisy začala v podstatě už roku 1968, po Brodově smrti. Zatímco většinu Kafkových rukopisů Brod vrátil v padesátých letech rodině spisovatelovy neteře (dnes se nacházejí v oxfordské Bodleian Library), část si ponechal a odkázal je své dlouholeté sekretářce Ester Hoffeové. Instruoval ji, aby toto dědictví společně s rukopisy jeho vlastních deníků věnovala některé významné izraelské instituci: knihovně či archivu. Hoffeová si je však ponechala. Roku 1988 získala údajně miliony prodejem rukopisu *Procesu* (dnes je v Německém literárním archivu). Když roku 2007 ve věku 101 let zemřela, manuskripty odkázala svým dcerám, které je chtěly prodat německému Národnímu archivu v Marbachu – a tehdy o dědictví zažádala Izraelská národní knihovna. Tento nárok soud nakonec uznal a Kafkovy rukopisy i Brodovy deníky jsou od nynějška majetkem Národní knihovny v Jeruzalémě.

ZPRÁVY ZE SVĚTA

Dani Karavan: Památník romským obětem.

ZEMŘEL FOTOGRAF Z OSVĚTIMI

Dne 23. října zemřel muž, jenž pomohl zpřístupnit světu osvětimské hrůzy. Wilhelm Brasse se narodil roku 1917 v rodině rakouského původu a pracoval jako fotograf v jižním Polsku. Po vypuknutí druhé světové války chtěl vstoupit do polského zahraničního odboje, při přechodu hranic ho chytili nacisté, a když odmítl podepsat slib věrnosti německé armádě, ocitl se v Osvětimi. V lednu 1941 dostal rozkaz připojit se k jednotce zhotovující dokumenty pro nově přichozí vězně; pro „pobavení“ nacistů musel fotografovat také nahé ženy nebo oběti Mengeleho lékařských pokusů. Celkem zhotovil na 50 tisíc fotografií. Několik dní před osvobozením Osvětimi Rudou armádou rozkázal nacistický důstojník Brassemu, aby spálil veškeré negativy. Ten ho však neuposlechl a zachránil tisíce snímků, které dnes představují unikátní svědectví. Po osvobození tábora se Brasse vrátil domů, založil rodinu. Fotografovat už nedokázal: „Když jsem se snažil vyfotit třeba normálně oblečené dívky, viděl jsem jen židovské děti,“ řekl při jednom rozhovoru.

NA PODPORU ŽIDŮ V MALMÖ

V říjnu vyrazilo do ulici švédského města Malmö asi tři sta lidí, v čele s místním starostou Ilmarem Reepaluem. Po antisemitických útocích na místní židovskou obec (při jednom byla ke vchodu kehily vhozena výbušnina) tak vyjádřili podporu židovským spoluobčanům. Starosta Reepalu nicméně vyzval představitele komunity,

aby odmítli sionismus, a tím zamezili dalším problémům. Ve Švédsku žije celkem 20 tisíc Židů, v samotném Malmö několik stovek. Ministr integrace Erik Ullenhag oznámil, že vláda věnuje 76 tisíc dolarů švédskému výboru proti antisemitismu a že mají směřovat přímo do škol v Malmö: měl by v nich vzniknout nový program, jenž by pomohl řešit situaci zdejších židovských a muslimských obyvatel.

FERLINGHETTI ODMÍTL MAĎARSKOU CENU

Čtyřiaředesátiletý americký básník židovského původu Lawrence Ferlinghetti byl oceněn Mezinárodní básnickou cenou Januse Pannoniuse, jež je částečně financována maďarskou vládou. Ferlinghetti ji ale odmítl přijmout, aby tímto gestem upozornil na stav lidských práv ve střední Evropě. Ferlinghetti řekl maďarskému PEN klubu, že „politika tohoto pravicového režimu má sklon k autoritářské vládě, jejímž následkem je omezování svobody projevu a občanských svobod“. Básník žijící v San Francisku nicméně dodal, že je „vděčný těm lidem v Maďarsku, kteří měli k udělení ceny ty nejčistší motivy“. Podle agentury AFP navrhl prezident maďarského PEN klubu, že bude Ferlinghettimu udělena pouze cena bez finančního honoráře 50 000 eur. I to však americký básník odmítl.

V červnu se podobně zachoval i laureát Nobelovy ceny Elie Wiesel, který si odmítl ponechat maďarský záslužný kříž, ježž mu v roce 2004 udělil maďarský prezident, protože vysocí političtí činitelé z Budapešti se zúčastnili ceremonie za Józsefa Nyíra, který byl za druhé světové války členem maďarského parlamentu a Wiesel jej nazval „fašistickým ideologem a antisemitou“.

(Hlavní zdroj zpráv: www.ztis.cz)

רוש חודש
ROŠ CHODES

Vydává Federace židovských obcí v ČR, Maiselova 18, 110 01 Praha 1, IČO: 00438341, www.fzo.cz. Redakce a administrace: Izraelská 1, 130 00 Praha 3, telefon/fax 226 235 218, e-mail: roschodes@sefer.cz. Redakce: Jiří Daniček, Alice Marxová, Tomáš Pěkný (šéfredaktor). Sekretariát a výtvarná spolupráce: Anna Tomášková. Vychází měsíčně, nevyžádané rukopisy se nevracejí. Číslo indexu 47 680. Distribuci pro předplatitele provádí v zastoupení vydavatele společnost Media servis, s. r. o., Zákaznické centrum, Vídeňská 995/63, 659 51 Brno, tel.: 541 233 232; fax: 541 616 160, e-mail: predplatne@mediaservis.cz, reklamace: 800 800 890. Předplatné pro Slovensko MAGNET press, Slovakia, s. r. o. P. O. Box 169, 830 00 Bratislava, tel.: 00421-2-67201931-33, fax: 00421-2-67201910 (20,30), e-mail: predplatne@press.sk. Předplatné do zahraničí vyřizuje administrace Roš chodeš. MKČR E922, ISSN 121074 68. Toto číslo vychází 1. 11. 2012. **Cena 20 Kč (0,90 €)**